

KAYNAŞTIRMA UYGULAMASI YAPILAN İLKÖĞRETİM OKULUNA DEVAM
EDEN NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÖĞRENCİLERİN KAYNAŞTIRMA
UYGULAMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ceyda TURHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel EĞitim Anabilim Dalı

Danışman: DoÇ. Dr. Elif TEKİN-İFTAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi EĞitim Bilimleri Enstitüsü

Mayıs, 2007

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

KAYNAŞTIRMA UYGULAMASI YAPILAN İLKÖĞRETİM OKULUNA DEVAM EDEN NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÖĞRENCİLERİN KAYNAŞTIRMA UYGULAMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ceyda TURHAN

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2007

Danışman:Doç.Dr. Elif TEKİN-İFTAR

Bu araştırmanın amacı, Bursa ilinde kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim okullarının ikinci kademesine devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemek, zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencileriyle yaşanan problem davranışların nedenlerin belirlemek ve çözümüne yönelik önerilerini almaktır. Araştırma gönüllü olarak katılan on sekiz normal gelişim gösteren öğrenci ile yürütülmüştür. Bu amaçla yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve betimsel olarak analiz edilen bulgular niceliksel olarak sunulmuştur.

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgularda, normal gelişim gösteren öğrencilerin çoğunun, kaynaştırma uygulamasına olumlu bakmadıkları ve kaynaştırma öğrencilerinin genel eğitim sınıflarında bilgi ve becerileri tam olarak edinemeyecekleri görüşünde oldukları gözlenmiştir. Ayrıca, normal gelişim gösteren öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin derslerin akışını bozduklarını, dikkatlerini dağıttıklarını, sınıfın başarı ortalamasını düşürdüklerini ifade etmişlerdir. Bu problem davranışların nedenlerine ilişkin olarak, kaynaştırma öğrencilerinin dikkat çekmek istedikleri ya da zihinsel yetersizliklerinden dolayı problem davranışlar sergiledikleri görüşünde oldukları gözlenmiştir. Bu problem davranışların çözümüne yönelik olarak da, kaynaştırma öğrencileriyle aynı sınıfta öğrenim görmek istemediklerini, onların ayrı sınıf veya okullarda eğitim almalarının daha uygun olacağını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, çeşitli önerilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. En önemli öneri, normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerinin özellikleri hakkında bilgi edinme gereksinimlerinin karşılanması yönündedir. Bu uygulamayla, kaynaştırma öğrencileri ile normal gelişim gösteren öğrencilerin aralarında yaşadıkları iletişim sorunları azaltılabilir. Ayrıca, ailelerin kaynaştırma uygulamasının içine alınması ve sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları hakkında gerekli bilgiye sahip olmaları diğer öneriler arasında yer almaktadır.

ABSTRACT**THE OPINIONS OF STUDENTS WITH NORMAL DEVELOPMENT IN PRIMARY
SCHOOLS TOWARDS INCLUSION**

Ceyda TURHAN

Department of Special Education

Anadolu University, Institute of Educational Sciences, May, 2007

Supervisor: Associate Professor Elif TEKİN-İFTAR

The purpose of this study was to analyze the opinions of students with normal development in regular classes toward inclusion, to analyze the reasons of problem behaviors and to take their suggestions about the solutions of these problem behaviors. The study was completed with 18 with normal development who voluntarily participated in the study. Semi-structured interviews were conducted with the students, and the data collected were analyzed by using descriptive techniques. The findings of the study were presented quantitatively.

The result of the study indicated that students with normal development do not want to be in the same classroom with the mainstreamed students and they believe that the students with mental retardation can not gain necessary knowledge and abilities in an inclusive school setting. Also, the students mentioned that mainstreamed students do not obey the classroom rules and they want to call their attention or they have problematic behaviors because of their mental functioning. As the recommendations of these problems, they declare that they do not want to study in the same classroom with inclusive students; they should be educated separately in a different classroom or school.

The findings of the study provided many suggestions about inclusion. The most important suggestion is to inform the students with normal development students about mainstreamed students' characteristics. The communication problems between two parties could be reduced with this practice. Also, families should be actively

participated into inclusion process and there should be informative seminars about special education and the needs of students with special education needs for the regular classroom teachers.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ceyda TURHAN'ın, "Kaynaştırma Uygulaması Yapılan İlköğretim Okuluna Devam Eden Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri" başlıklı tezi 22.06.2007 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Doç.Dr.Elif TEKİN İFTAR	
Üye	: Yard.Doç.Dr.Arzu ÖZEN	
Üye	: Doç.Dr.Sibel TÜRKÜM	

Yard.Doç.Dr.Umut GÜRBÜZ
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür V.

ÖNSÖZ

Günümüzde özel eğitime verilen önem giderek artmaktadır. Bu gelişmeler sevindirici olmakla birlikte, özel gereksinimli bireylerin genel eğitim ortamlarında öğrenim görme hakkı yasalarla net bir biçimde belirlenmiş olmasına rağmen, kaynaştırma uygulamaları henüz istenen düzeye ulaşmamıştır. Alan yazında da kaynaştırma uygulamaları hakkında sınırlı sayıda araştırma yer almaktadır. Görüş belirlemeye yönelik yürütülen çalışmalarda da, kaynaştırma uygulaması hakkında öğretmenlerin ve öğrencilerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın, az da olsa bilgi eksikliğini gidermesi ve alan yazına katkıda bulunması umulmaktadır.

Çalışmaya gönüllü olarak katılan, görüş ve önerileri ile araştırmanın verilerini oluşturan öğrenciler ile onlarla görüşmelerimi sağlayan okul yöneticilerine sonsuz teşekkürler.

Her seferinde umutsuzlukla gittiğim Eskişehir'den umutla dönmemi sağlayan, beni her zaman cesaretlendiren, şehir dışından çalışmalarımı en kolay biçimde yürütmemi sağlayan ve anne olarak beni en iyi anlayan danışman hocam Doç.Dr.Elif Tekin-İftar'a ne kadar teşekkür etsem az.

Çalışmamız süresince bizden değerli görüş ve önerilerini esirgemeyen ve her zaman yardımcı olan Prof.Dr.Gönül Kırcaali-İftar ve Yrd.Doç.Dr.Sema Batu'ya çok teşekkür ediyorum.

Tezimin güvenilirlik çalışmalarında benimle birlikte özveri ile çalışan, manevi desteğini hep yanımda hissettiğim canım arkadaşım Özge Kalıpçı'ya sonsuz teşekkürler.

Yüksek lisans çalışmalarımın boyunca beni kendi kızları gibi benimseyen, her hafta tereddütsüz bana evlerinin kapısını açan çok değerli Türkan ve Celal Bertizoğlu'na ve onların biricik kızları, canım arkadaşım Banu'ya sonsuz teşekkürler.

Çalışmalarım süresince bana rahat bir iş ortamı sağlayan ve desteklerini esirgemeyen müdür baş yardımcımız Serap Dedeoğlu'na çok teşekkür ediyorum.

Minicik bebeğimle çalışmalarımı sürdürebilmem için gece gündüz demeden bana hep yardımcı olan, bunaldığım anlarda içimi rahatlatan, yıllar boyu güvenini hep içimde hissettiğim fedakar anneme sonsuz teşekkürler. Onun yardımları olmasaydı, bu tez asla bitemezdi.

Ayrıca, çalışmalarım boyunca hep mutlu ve huzurlu olmamı sağlayan, sıkıştığım anlarda imdadıma koşan, sadece çalışmalarına yoğunlaşmam için maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman anlayışlı ve sabırlı olan hayat arkadaşım, canım eşim Ozan'a sonsuz teşekkürler.

Ve, neşe kaynağım, biricik oğlum Utku. Zaman zaman onu ihmal etmek zorunda kaldım. O farkında olmasa da, bana hep güç ve yaşam sevinci verdi. Bunun için ne kadar teşekkür etsem az.

Ceyda Turhan

Mayıs, 2007

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLOLAR.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I	
GİRİŞ.....	1
1.1. Kaynaştırma.....	2
1.2.Kaynaştırma Sürecindeki Uygulamalar.....	4
1.3.Kaynaştırmanın Yararları.....	6
1.3.1.Kaynaştırmanın Özel Gereksinimli Öğrencilere Yararları.....	6
1.3.2.Kaynaştırmanın Öğretmenlere Yararları.....	8
1.3.3.Kaynaştırmanın Anne-Babalara Yararları.....	13
1.3.4.Kaynaştırmanın Normal Gelişim Gösteren Öğrencilere Yararları.....	15
1.4. Problem.....	18
1.5. Amaç.....	19
1.6. Önem.....	20
BÖLÜM II	
ALANYAZIN TARAMASI.....	21
2.1.Dünyada Özel Eğitim ve Kaynaştırma.....	21
2.2.Türkiye’de Özel Eğitim ve Kaynaştırma	23
2.3.Türkiye’de Kaynaştırma Hizmetlerinden Yararlanan Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Sınıflandırılması.....	26
2.4.Kaynaştırmanın Kavramsal Aşamaları.....	29

Sayfa

2.5.Normal Gelişim Gösteren Akranlarla Kaynaştırma Hakkında	
Yapılan Araştırmalar.....	29
BÖLÜM III	
YÖNTEM.....	33
3.1.Araştırma Modeli.....	33
3.2.Evren ve Örneklem.....	35
3.2.1.Örneklemde Yer Alan Öğrenciler.....	37
3.3.Veri Toplama Aracı.....	39
3.3.1.Veri Toplama Aracının Geçerlik Çalışması.....	40
3.3.2.Veri Toplama Aracının Güvenirlik Çalışması.....	41
3.4.Veri Toplama Süreci.....	41
3.4.1.Görüşme Kılavuzu.....	41
3.4.2.Görüşme İlkeleri.....	42
3.5. Verilerin Dökümü ve Analizi.....	43
3.6. Güvenirlik.....	44
BÖLÜM IV	
BULGULAR.....	46
4.1.“Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular	46
4.2.“Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	47
4.3.“Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	48
4.4.“Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	50

Sayfa

4.5.(i).“Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	52
4.5.(ii). “Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	53
4.6.“Arkadaşlarınızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	54
4.7.“Örneklerde verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	56
4.8.(i).“Yaşadığınız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	57
4.8.(ii).“Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	58
4.9.“Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular	59
4.10.“Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	61
4.11.“Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular.....	63

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	65
5.1.Tartışma.....	65
5.2.Sınırlılıklar.....	74
5.3.Öneriler.....	75
5.3.1.Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	75

	<u>Sayfa</u>
5.3.2.İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	76
EKLER.....	77
KAYNAKÇA.....	97

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Türkiye’de Özürlülük Oranları.....	27
2.2. Türkiye’de Kaynaştırma Öğrencilerinin Özür Türü ve Cinsiyet Bazında Dağılımı.....	28
3.1. Kaynaştırma Uygulaması Yapılan Okullar ve Kaynaştırma Öğrencilerinin Sayıları.....	36
3.2. Görüşme Yapılan Normal Gelişim Gösteren Öğrenciler.....	39
3.3. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri.....	45
4.1. Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	46
4.2. Öğrencilerin “Sizce kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	47
4.3. Öğrencilerin “Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	49
4.4. Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	50
4.5.(i). Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	52
4.5.(ii). Öğrencilerin “Bu tür davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	54

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
4.6.Öğrencilerin “Arkadaşlarınızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	55
4.7.Öğrencilerin “Örneklere verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	56
4.8.(i).Öğrencilerin “Yaşadığınız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	57
4.8.(ii).Öğrencilerin “Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	59
4.9.Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	60
4.10.Öğrencilerin “Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	61
4.11.Öğrencilerin, “Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	64

ŞEKİLLER LİSTESİ**Şekil****Sayfa**

1.1. Kaynaştırma Sürecindeki Uygulamalar 5

BÖLÜM I

GİRİŞ

Demokrasi ve insan haklarının giderek önem kazandığı çağımızda tüm bireylerin eğitim hakkı yasalarla güvence altına alınmıştır. Genel ve özel eğitim alanlarındaki gelişmeler, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim alanlarının insana verdiği önem ve insan hakları alanında gözlenen gelişmeler, özellikle özel gereksinimli bireylerin bakım, sağlık, eğitim ve topluma kazandırılmaları konuları devletlerin gerekli önlemleri almalarına ön ayak olmuştur. Bu önlemlere ilişkin hükümlere, hem İnsan Hakları Bildirgesi'nde, hem de Çocuk Hakları Bildirgesi'nde yer verilmiştir. Ayrıca, ülkelerin anayasalarında engelli birey ve ailesini korumaya, desteklemeye ve geliştirmeye yönelik hükümler yer almaktadır. Benzer hükümler Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5., 12., 42., 50., ve 61. maddelerinde de yerini alarak, engellilerin bakım, sağlık ve eğitimleri devlet güvencesi altına alınmıştır (Cavkaytar, 1999).

Bu yasalar doğrultusunda, tüm insanlara tanınan eğitim hakkı özel gereksinimli öğrencilere de tanınmaktadır. Gelişen demokratik toplum kuralları çerçevesinde, çağdaş eğitim, bireylere gereksinimleri doğrultusunda hizmet sunmak üzere bireysel farklılıklar dikkate alınarak planlanmaya başlanmıştır. Özel gereksinimli bireyleri topluma ve ekonomiye kazandırmak amacıyla onların mevcut bedensel, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirecek şekilde eğitilmeleri önem kazanmıştır. Özel gereksinimli bireylerin uyum becerilerini geliştirip toplumla bütünleşerek yaşayabilmelerini sağlamak için, çoğunluğun eğitim gördüğü normal eğitim ortamlarından yararlanması, diğer bir deyişle kaynaştırılmaları fikri kabul edilmektedir (Uysal, 1995).

Özel gereksinimli bireylerin toplumun bir üyesi olarak yaşayabilmeleri için normal gelişim gösteren bireyler gibi eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmaları gerekir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005). Bunun için de en iyi eğitim ortamı, en az kısıtlayıcı eğitim ortamıdır.

Uygun yardımlarla özel gereksinimli bireylerin yaşam işlevlerinde ilerlemeler görülür varsayımı, özel gereksinimli bireylerin eğitiminde en temel ve çağdaş yaklaşımdır (Eripek, 1996). Buna göre, özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinin temel amacı, yaşam işlevlerini geliştirerek onları daha bağımsız kılmaktır. Kaynaştırma eğitimi bu hedefi karşılamak için uygun bir araç olma özelliği gösterebilmektedir. İzleyen bölümde bir eğitsel düzenleme olan kaynaştırmanın tanımı, kaynaştırma sürecindeki uygulamalar, kaynaştırma sürecinde dikkat edilecek unsurlar vb. konularda açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Kaynaştırma

Kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim okullarında normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte, gerektiğinde kendisine ve sınıf öğretmenine destek hizmetler sağlanmak suretiyle eğitim görmesidir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Kaynaştırma, öğrencilerin yetersizliklerine göre değil, yeteneklerine göre sunulan bir eğitim şeklidir. Özel gereksinimli öğrencilerin yetersizliği olmayan akranlarıyla aynı sınıfta eğitim görmeleri *fiziksel kaynaştırmayı*, özel gereksinimli öğrencinin yaşlılarıyla ve yetişkinlerle ilişkilerinin desteklenmesi *sosyal kaynaştırmayı* ve özel gereksinimli öğrencinin yeteneklerine dayalı olarak sunulması da *eğitimsel kaynaştırmayı* ifade etmektedir (Eripek, 2007).

Kaynaştırma, 31.05.2006 tarihinde yayımlanan 26184 sayılı Resmi Gazetede şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır”
(tkb.meb.gov.tr/yonetmelik).

Özel gereksinimli bireylerin en az kısıtlayıcı ortamlarda gerçekleştirilen öğretimsel düzenlemelerde başarılı oldukları çok sayıda araştırmayla ortaya konmuştur. En az kısıtlayıcı ortam, genel eğitim ortamlarında destek özel eğitim hizmetlerinin sağlanması yoluyla tam yada yarı zamanlı olarak oluşturulabilir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005; Özmen, 2003).

En az kısıtlayıcı eğitim ortamı ilkesi, bir özel gereksinimli öğrencinin, hem normal yaşlılarıyla olabildiğince fazla birarada bulunmasını, hem de eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanmasını sağlayacak eğitim ortamına yerleştirilmesi gerektiğini öne süren ilkedir (Kırcaali-İftar, 1998; Ed. Eripek). Bu ilkeye göre, özel gereksinimi olan öğrenciler özel okullarla veya özel sınıflarla kısıtlanamaz; mümkün olan en geniş boyutta özel gereksinimi olmayan öğrencilerle aynı ortamı paylaşırlar (Mastropieri ve Scruggs, 2000).

En az kısıtlayıcı eğitim ortamı, Resmi Gazetede aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

En az kısıtlayıcı eğitim ortamı, özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamıdır (Resmi Gazete, 2006).

En az kısıtlayıcı ortam ilkesi iki şekilde yorumlanabilmektedir. Birincisinde, özel eğitim almış uzmanların yardımıyla genel eğitim sınıflarında özel gereksinimli öğrencilere öğretim yapılır. Bu anlayışta eğitim ortamı daha koruyucudur ve akran desteği daha azdır. İkincisinde ise, özel gereksinimli öğrenciler tam zamanlı olarak genel eğitim sınıflarına yerleştirilir. Dolayısıyla, kaynaştırma öğrencisi zamanın çoğunu normal gelişim gösteren akranlarıyla etkileşim içerisinde ve aynı zamanda da destek eğitim hizmetlerinden faydalanarak geçirir. Bu anlayış eğitimin sosyal boyutunun da farkındalığını sağlar (Walther-Thomas, Korinek, McLaughlin, & Williams, 1999).

1.2. Kaynaştırma Sürecindeki Uygulamalar

Kaynaştırma uygulamaları bir süreç olarak ele alınır. Diğer bir deyişle, kaynaştırma farklı yerleştirme planlarının uygulandığı bir yelpaze olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, tek bir kaynaştırma uygulaması yoktur. Yelpazede yer alan farklı kaynaştırma uygulamaları vardır. Kaynaştırma eğitimi, tam zamanlı kaynaştırma, kaynak oda destekli kaynaştırma, yarım zamanlı kaynaştırma, özel sınıf, gündüzlü özel eğitim okulu ve yatılı özel eğitim okulu, bu yelpazede yer alan ve bireyin özelliklerine ve gereksinimlerine göre karar verilen alternatif uygulama biçimleridir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Tam zamanlı kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin kaydının bulunduğu normal sınıfta, normal sınıf öğretmenlerinden eğitim almasıdır.

Kaynak oda destekli kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin normal sınıfta kayıtlı olması; ancak, öğrencinin desteğe gereksinim duyduğu derslerde kaynak odada özel eğitim öğretmeninden destek almasıdır.

Yarım zamanlı kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin özel sınıfta kayıtlı olması; ancak, başarılı olabileceği derslerde kaynaştırma sınıfında eğitim almasıdır.

Özel sınıf, özel gereksinimli öğrencinin kaydının özel sınıfta olması ve öğrencinin tüm gereksinimlerinin özel sınıfta karşılanmasıdır.

Gündüzlü özel eğitim okulu, özel gereksinimli öğrencinin kaydının özel eğitim okulunda olması, öğrencinin aynı özür grubundan öğrencilerle eğitim almasıdır.

Yatılı özel eğitim okulu, özel gereksinimli öğrencinin kaydının özel eğitim okulunda olması; öğrencinin aynı özür grubundan öğrencilerle birlikte eğitim alması ve geceleri de okulun yatakhaneinde kalmasıdır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Tam zamanlı kaynaştırma

Kaynak oda destekli kaynaştırma

Yarı zamanlı kaynaştırma

Özel sınıf

Gündüzlü özel eğitim okulu

Yatılı özel eğitim okulu

Şekil 1.1.

Kaynaştırma Sürecindeki Uygulamalar

Şekil 1.1.'de özel gereksinimli bireylerin eğitim alabilecekleri ortamlar en az kısıtlanmış ortamdaki en çok kısıtlanmış ortama doğru sıralanmıştır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Türkiye’de ise, kaynaştırma eğitiminin hangi ortamlarda sağlanabileceği Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2006) aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

Tam zamanlı kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim okullarının genel eğitim sınıflarında eğitim almasıdır.

Kaynak oda destekli kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencinin özel eğitim öğretmenleri ya da uzmanları tarafından destek eğitim odalarında bireysel ya da grupta destek hizmet almalarıdır.

Yarı zamanlı kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencilerin yalnızca bazı dersler ve etkinliklerde genel eğitim sınıflarında olmalarıdır.

Özel eğitim sınıfları, genel eğitim ya da özel eğitim okullarında aynı özür türüne sahip öğrencilerin birlikte eğitim gördükleri ayrı sınıflardır.

Özel eğitim okul ve kurumları, özel gereksinimli bireyler için açılan, bazılarında ilköğretim programlarının uygulandığı, bazılarında da farklı eğitim programlarının uygulandığı okul ve kurumlardır.

Evde eğitim hizmetleri, eğitim-öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak olan okulöncesi ya da ilköğretim çağındaki özel gereksinimli öğrencilere evlerinde sunulan eğitim şeklidir.

1.3. Kaynaştırmanın Yararları

Kaynaştırma denilince ilk akla gelen, kaynaştırma uygulamasından özel gereksinimli öğrencilerin sağlayacağı yararlardır. Oysa ki, kaynaştırma uygulaması yapılan bir okulda yalnızca özel gereksinimli öğrenciler değil; normal gelişim gösteren öğrenciler, sınıf öğretmenleri, özel gereksinimli çocuğu olan veya olmayan anne babalar da yarar sağlamaktadırlar (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

İzleyen bölümde kaynaştırmanın özel gereksinimli öğrencilere, sınıf öğretmenlerine, anne-babalara ve normal gelişim gösteren öğrencilere sağladığı yararları yer verilmiştir.

1.3.1. Kaynaştırmanın Özel Gereksinimli Öğrencilere Yararları

Turnbull, Turnbull, Shank, & Smith (2004) tarafından yürütülen bir araştırmada, kaynaştırılan öğrencilerin bağımsız yaşamın gereklerini yerine getirebildikleri, katılımcı oldukları ve ekonomik yeterliliğe sahip olabildikleri görülmüştür. Ayrıca, aynı çalışmada, kaynaştırmanın özel gereksinimleri olan öğrencilerle özel gereksinimleri olmayan öğrencilerin iletişimine fırsat verdiği; dolayısıyla, özel gereksinimli öğrencilerin topluma uyumunu kolaylaştırdığı belirtilmiştir.

Stainback, Stainback ve Jackson (1990) tarafından yürütülen bir çalışmada, kaynaştırmanın şu unsurları desteklediği görülmektedir: (a) bütün öğrenciler normal okulda ve normal sınıflarda öğrenebilirler, (b) sınıf kuralları her öğrenci için adil ve eşit olmalıdır, (c) eğitim programları öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda uyarlanabilir, (d) destek hizmetler özel gereksinimli öğrenciye sınıf içerisinde verilebilir, (e) öğretmenin vereceği destekle öğrenciler kendi kararlarını kendileri

alabilirler, (f) kaynaştırma ile öğrencilerin problem çözme becerileri gelişir, (g) farklılıkları anlayabilme becerileri gelişir (Janzen, McDonald ve Wilgosh, 1995).

Bailey ve Winton (1987) tarafından yürütülen bir çalışmada, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin erken eğitim döneminde kaynaştırma ortamlarında bulunmalarının onlara birçok yarar sağladığı görülmüştür. Bu yararlar: (a) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin, onlar için karmaşık ve birçok uyarının olduğu bir ortamda deneyim kazanmaları, (b) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarını model alarak sosyal ve dil becerilerinin geliştiği, (c) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin gerçek dünyayı daha iyi anladıkları, (d) zihinsel yetersizliği olan öğrenciler normal ortamlara katıldıklarında, toplum tarafından daha kolay kabul gördükleri, dolayısıyla kendilerini dışlanmış değil, toplumun bir üyesi olarak gördükleri şeklinde sıralanmıştır.

Gurin (1999), Gurin ve diğerleri (2002), Hurtado (2005) ve Smith (1997) tarafından yürütülen çalışmalarda, kaynaştırma uygulamalarının zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere kazandırdığı olumlu etkilerden söz edilmiştir. Bu olumlu etkiler: (a) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin diğer insanların bakış açılarını anlama becerileri kazanmaları ve bu konudaki motivasyonlarının arttığı, (b) sosyal ve kültürel farkındalıklarının arttığı, (c) kendilerinden farklı olan bireylerle etkileşim kurma becerileri kazandıkları, (d) liderlik becerileri kazandıkları, (e) topluma kabul edilme konusunda motive oldukları, (f) kendilerinden farklı kişilerle çeşitli sohbet konularına katılmaya istekli oldukları şeklinde sıralanmıştır (<http://inclusion.uwe.ac.uk/csie/htm>).

Westling ve Fox (2000) tarafından yürütülen bir çalışmada, kaynaştırma ortamının zihinsel yetersizliği olan öğrenciler üzerindeki olumlu etkilerinden söz edilmiştir. Westling ve Fox'a göre okuldaki sosyalleşme ortamı öğrencilerin birbirleriyle nasıl iletişim ve etkileşim içerisinde olmaları gerektiğinin öğretilmesine olanak tanır ve öğrenciler bu etkileşimler sayesinde arkadaşlıklar kurarlar. Ayrıca, öğrenciler birbirlerinin hobilerini öğrenirler. Dolayısıyla, bu durum onlara birlikte zaman geçirme fırsatı sağlar. Okulda kurulan arkadaşlıklar öğrenmenin etkili olması açısından da büyük önem taşır. Öğrenciler sınıfta birbirleriyle arkadaşlık kurduklarında, kendilerini sınıfa

ait hissetmelerini sağlar ya da kolaylaştırır. Bu durum da öğrencilere daha iyi bir öğrenme ortamı sunar. Ayrıca, çalışmada, normal gelişim gösteren öğrenciler ile zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin birbirlerine olumlu örnek olabildikleri de belirtilmiştir.

Kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli öğrenciler üzerindeki olumlu etkileri yapılan araştırmalarda görülebilmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda, özel gereksinimli öğrencilerin toplum içinde yaşamaya hazırlık olacak nitelikte gerçek yaşam deneyimleri kazanabildikleri, diğer akranlarını gözleyerek yeni beceriler öğrenebildikleri ve özel gereksinimli olmayan akranlarıyla birlikte yaşamayı ve arkadaşlık kurmayı öğrenebildikleri görülebilmektedir.

1.3.2. Kaynaştırmanın Öğretmenlere Yararları

Kaynaştırma uygulamasının sınıf öğretmenleri üzerinde de olumlu etkileri vardır. Kaynaştırma uygulamaları ile normal sınıf öğretmenleri, farklı özellikler gösteren çocuklarla çalışma şansına sahip olurlar. Öğretmenler özel gereksinimli öğrenciler için kullandıkları yöntem ve teknikleri normal gelişim gösteren öğrenciler için de kullanabilirler. Bilinen ve normal gelişim gösteren çocuklar için kullanılan etkili öğretim tekniklerinin birçoğu ilk kez özel gereksinimli çocuklar için geliştirilmiştir. Bu nedenle özel eğitim teknik ve yöntemlerini bilen bir sınıf öğretmeni, bu teknikleri bilmeyen bir sınıf öğretmeninden daha başarılı olur (Peker ve Şahbaz, 1998).

Bailey ve Winton (1987) tarafından yürütülen bir çalışmada kaynaştırma uygulamasının sınıf öğretmenlerine sağladığı yararlardan söz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre kaynaştırma uygulamaları sınıf öğretmenlerine, (a) kaynaştırmaya karşı olumlu ve gerçekçi tutum geliştirme, (b) sosyal etkileşimi artırıcı, bütün öğrencilere yararlı olabilecek ek eğitim alma, (c) farklı özelliklerdeki çocuklara yardım ettikleri için mutlu olma, (d) farklı bilim alanlarından uzmanlarla iş arkadaşlığı kurma ve yeni ilişkiler geliştirme konularında yardımcı olmaktadır.

Ayrıca, sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan bir sınıf öğretmeni, sınıf ortamını ve öğretim programını sınıftaki öğrencilerin gereksinimlerine göre düzenleme becerisi

kazanır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006) ve sınıf öğretmenine koşulsuz kabul, hoşgörü, sabır ve bireysel özelliklere saygı gibi davranışların gelişmesine yardımcı olur (Çevik ve Göksu, 2004).

Yukarıda sıralanan yararların yanı sıra, öğretmen tutumlarının kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşmasıyla birebir bağlantılı olduğu yürütülen çalışmalarda görülmektedir.

Öğretmenlerin olumlu sınıf ortamı yaratmada çok önemli bir rol üstlendikleri Schulz ve Carpenter (1995) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda görülmektedir. Başarılı bir kaynaştırma ortamı yaratmak için sınıf öğretmenin sahip olması gereken üç önemli nitelik bulunmaktadır: (a) olumlu tutum, (b) olumlu beklentiler ve (c) mesleki yeterlilik (Smith, Polloway, Patton ve Dowdy, 2001).

Proctor ve Niemeyer (2001) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, öğretmenlerin kaynaştırma konusunda deneyimli olmaları hem özel gereksinimli öğrencilerin hem de normal gelişim gösteren öğrencilerin gelişimlerini desteklemektedir. Bu özelliğin yanı sıra, ailelerle kurulan işbirliği, zamanın etkili planlanması, ödevlendirme gibi özellikler de öğrencilerin gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Schulz ve Carpenter (1995) tarafından yürütülen bir çalışmaya göre, sınıf öğretmenleri özel gereksinimleri olan öğrencilerine karşı olumlu tutum içinde olmalıdırlar. Sınıf öğretmenleri kaynaştırma ortamını desteklemediklerinde, diğer öğrenciler bu durumu fark edecek ve kaynaştırma öğrencilerini kabul etmede isteksiz olacaklardır. Sınıf öğretmenleri ayrıca özel gereksinimli öğrencilerinin başarı gösterebileceklerine inanmalıdırlar. Öğrencilerin çoğunlukla öğretmenlerinin beklediği kadar başarı gösterme eğilimi içinde oldukları bilinmektedir. Öğretmenin başarı beklentileri düşük düzeyde olduğunda, öğrenciler de daha düşük başarı sergilemektedirler. Ayrıca, öğretmenin olumlu tutumlarına sahip olmasına ek olarak kaynaştırma öğrencilerinin öğrenme gereksinimlerini karşılayabilmek için öğretim becerilerine de sahip olmaları gerekmektedir. Diğer öğrencilere uygulanan öğretim yöntemleri özel gereksinimli öğrenciler için yararlı olmayabilir. Dolayısıyla, öğretmenler özel gereksinimli

öğrencilerin gereksinimlerine, öğrenme becerilerine vb. etmenlere bağlı olarak öğretim becerilerini geliştirmelidirler (Smith ve diğerleri, 2001).

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine karşı olan tutumlarını etkileyen unsurlar arasında özrün türü, öğretmenin deneyimi, öğretmenin kişilik özellikleri ve hatta cinsiyeti bulunmaktadır (Kuester, 2000). Benzer özelliklerdeki bir çalışma da Jobe (1996) tarafından yürütülmüştür. Çalışmada, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarını etkileyen unsurlar incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin olumlu tutum geliştirmelerini sağlayan en önemli unsurun, öğretmenin kaynaştırma ortamındaki çalışma deneyimi olduğu görülmüştür.

Batu ve Kırcaali-İftar'a (2005) göre, kaynaştırma uygulamasının başarılı olabilmesindeki en önemli etmen öğretmendir. Öğretmenler aşağıda sıralanan özelliklere sahip olduklarında, kaynaştırma uygulamasının başarıyla yürütülebilmesi için en önemli unsur tamamlanmış sayılabilmektedir. Öğretmenlerde bulunması gereken özellikler konusunda şu noktaları vurgulamak gerekmektedir:

- a. Değerlendirme ve program geliştirme çalışmalarında ekip içinde yer almak,
- b. Özel gereksinimli çocuk hangi ortama yerleştirilirse yerleştirilsin, normal sınıf ya da özel eğitim sınıfı, çocuğun yararlanabileceği şekilde öneriler geliştirmek ve uygulanmasını sağlamak,
- c. Özel gereksinimli çocuklar için öğretimi bireyselleştirmek,
- d. Özel gereksinimli çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocuklar için eşit eğitsel fırsatlar yaratmak.

Kaynaştırma eğitiminin olumlu sonuç vermesinde en önemli unsur öğretmendir. Öğretmenler, sınıf içinde yapacakları ufak değişikliklerle kaynaştırma eğitimini başarıya ulaştırabilirler. Yapılabilecek değişikliklere, kaynaştırma öğrencisini ön sıralara oturtmak, sınıf içinde öğrencinin öğretimi için gerekli materyalleri buldurmak, öğrencinin düzeyine uygun sorular yöneltmek ve öğrenciyle göz temasını kesmemek örnek olarak verilebilir. Ayrıca, normal gelişim gösteren öğrencileri kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarına yardım etmeleri konusunda bilgilendirmek ve

ailelerle sık sık görüşmek de sınıf öğretmenlerinin yapabilecekleri etkinlikler arasında sayılabilir.

Özel eğitim öğretmenlerinin sınıf öğretmenlerine göre kaynaşturmaya yönelik daha olumlu tutum içinde oldukları yapılan araştırmalarda görülmektedir. Öğretmen tutumlarını etkileyen en önemli değişkenlerden biri, öğretmenin kaynaştırma hakkında sahip olduğu bilgi ve becerilerdir. Dolayısıyla, özel eğitim öğretmenin sınıf öğretmenine sunacağı destek hizmetler, sınıf öğretmenin bilgi ve becerilerinin gelişmesini; sınıfındaki kaynaştırma öğrencisine karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlar (Kırcaali-İftar, 1998; ed. Eripek).

Alsheikh ve Elhoweris (2004) tarafından yürütülen bir araştırmada, sınıf öğretmenlerinin tutumlarını kaynaştırma uygulamasının yararlarına olan inançları, yeterlilikleri, öğrencilerin özür türleri gibi unsurlar etkilerken; özel eğitim öğretmenlerinin bu tür unsurlardan etkilenmedikleri görülmüştür.

Janzen ve diğerleri (1995) tarafından beş kaynaştırma sınıfında öğretim yapan sınıf öğretmeni ve bir kaynak oda öğretmeni olmak üzere altı öğretmenin kaynaşturmaya ilişkin görüşlerini belirlemek ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla bir araştırma yürütülmüştür. Araştırmada, öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve görüşmeler analiz aşamasında, öğrenci davranışları, akran ilişkileri, öğretmenin duygu ve inançları, destek hizmetler, öğretmen yardımcısı, anne-baba ilgisi ve gelecek planlaması konularında kategorilere ayrılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin görüşleri kaynak oda öğretmenin görüşleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırma konusunda çok olumlu düşüncelerinin ve deneyimlerinin olduğu görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırma eğitime ilişkin yeterli deneyime ve bilgiye sahip olmamalarının, onların kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarını etkilediği düşünülebilir. Bu durum da, sınıf öğretmenlerinin sınıflarında kaynaştırma öğrencisiyle karşılaştıklarında büyük zorluklar çekmelerine neden olabilmektedir. Yapılacak düzenlemelerle, özel eğitim öğretmenleri tarafından sınıf öğretmenlerine hizmet içi

eğitimler verilmesi ve sınıf öğretmenlerinin zorlandıkları konularda özel eğitim öğretmenlerinden destek almaları sağlanabilir. Ayrıca yüksek öğretim kurulunun ilişkili bölümlerinde özel eğitime ilişkin derslerin sayısı ve niteliğinde bir iyileşme planlanabilir. Özel eğitim öğretmenlerinin desteği olmadan kaynaştırmanın başarıya ulaşması düşünülmemektedir.

Sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri kadar rehber öğretmenler de kaynaştırma uygulamasının içinde yer alması gereken en önemli unsurlardan biridir. Çoğu ülkede rehber öğretmenler kaynaştırma programlarında lider pozisyondadırlar. Bu durum bizim ülkemizde de aynı şekildedir. Kaynaştırma öğrencisinin Rehberlik Araştırma Merkezi'nden raporunun alınmasıyla, bireyselleştirilmiş eğitim programının hazırlanmasıyla, öğrencinin uygun sınıfa yerleştirilmesiyle ve sınıf öğretmenin özel gereksinimli öğrencinin özür türü hakkında bilgilendirilmesi aşamalarında rehber öğretmen lider durumundadır. Bu durum da rehber öğretmenlerin sosyal sorumluluklarının artmasına sebep olmaktadır.

Erhard ve Umansky (2005) tarafından yürütölen bir araştırmada, rehber öğretmenlerin zamanlarının %36'sını kaynaştırma uygulamalarına ayırdıkları ve kaynaştırma uygulamasına karşı olumlu tutum içinde oldukları görölmüştür. Yine aynı araştırmada, rehber öğretmenlerin özel eğitim konusunda aldıkları eğitimin, onların kaynaştırma eğitimine bakış açılarını olumlu yönde etkilediği görölmüştür.

Ayrıca, rehber öğretmenler okuldaki diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı olumsuz tutumlarını değiştirme konusunda da önemli görevler üstlenirler. Dolayısıyla, rehber öğretmenler okullarda kaynaştırma eğitiminin sağlıklı yürütölebilmesinde, öğrencilerin, öğretmenlerin, anne-babaların ve okul yönetiminin destek alabileceği anahtar kişilerdir (Erhard ve Umansky, 2005).

Bununla birlikte, kaynaştırma uygulaması kararı ile gelen öğrenciler için rehber öğretmenlerin, (a) uygun eğitim ortamının düzenlenmeleri, (b) öğrencilerin gelişimlerini izlemeleri ve (c) aile eğitimleri konularında öğretmenlere rehberlik etmeleri de beklenmektedir (www.karsiyakaram.gov.tr).

Rehber öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin olumlu tutumları sınıf öğretmenlerinin de olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlayacaktır. Rehber öğretmenler gerektiğinde sınıf öğretmenine, gerektiğinde ise kaynaştırma öğrencisine psikolojik destek sağlayarak ve de sınıf içinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirerek kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasına yardımcı olabilirler.

1.3.3. Kaynaştırmanın Anne-Babalara Yararları

Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babalar çocuklarının normal gelişim gösteren çocuklarla nasıl iletişim kurduklarını gördükçe, çocukları hakkında daha gerçekçi olmaya başlarlar. İstenmeyen bazı davranışların sadece özel gereksinimli çocuklara özgü olmadığını, normal gelişim gösteren çocukların da benzer davranışlara sahip olabileceğini farkederler. Anne-babaların, çocuklarının eğitimi ile ilgilenen uzman, rehber öğretmen ve sınıf öğretmeniyle iletişim halinde bulunması, anne-babalara güç ve cesaret verir. Çocuklarına nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda yeni yollar öğrenirler (Peker ve Şahbaz, 1998).

Özel gereksinimli çocuklarının normal eğitim ortamına devam ediyor olması, anne-babalara moral verir ve onları çaba göstermeye güdüler (Kırcaali-İftar, 1998; ed.Eripek). Dolayısıyla, kendilerini toplumdan daha az soyutlanmış hissederek (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Ayrıca, kaynaştırma uygulamasının özel gereksinimli çocuğu olmayan aileler üzerinde de olumlu etkileri söz konusudur. Normal gelişim gösteren çocukların aileleri, özel gereksinimli çocukların aileleriyle etkileşime girerek, onlara yarar sağlayabilirler. Bununla birlikte, çocuklarına bireysel farklılıkları ve farklılıklara saygı duymayı öğretme olanağını elde ederler (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşabilmesi için anne-babanın bu uygulamaya katılması gerekmektedir. Bu amaçla, anne-babaları eğitmek, anne-babaların ve çocuğun gereksinimlerine uygun hizmetler geliştirmek ve anne-babaları birer öğretici olarak yetiştirmek amacıyla çeşitli programlar düzenlenmektedir (Cavkaytar, 1999). Bu

programların diğerk bir amacı da, özel gereksinimli çocukların aileleriyle, normal gelişim gösteren çocukların ailelerini kaynaştırma süreci içine katıp, işbirliği yapmalarını sağlamaktır (Duhaney ve Salend, 2000; Salend, 1998).

Bu programlarda ailelere yalnız olmadıkları, kendilerine benzer özelliklerde ailelerin de bulunduğu anlatılmalıdır. Bir çocuğı en iyi ailesinin tanıyabileceğı ve gereksinimlerini en iyi ailesinin bileceğı de bu tür programlarda vurgulanmalıdır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan aileler de kaynaştırma uygulamasını etkileyen unsurlardandır. Öncül (2003) tarafından yürütölen bir araştırmada, özel gereksinimli çocuğı olmayan annelerin kaynaştırma uygulamasının hem kendi çocukları hem de özel gereksinimli öğrenciler açısından faydalı olduğuna inandıkları görölmüştür. Annelere göre kaynaştırma, kendi çocuklarının daha insancıl ve paylaşımcı olmalarını sağlarken; kaynaştırma öğrencilerinin de topluma uyumu arttırmakta ve akran paylaşımı gelişmektedir. Dolayısıyla, normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin olumlu görüş içerisinde olmaları, kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşmasına yardımcı olmaktadır.

Elkins, Kraayenoord ve Jobling (2003) tarafından yürütölen bir çalışmada, zihin özürlü çocuğı olan annelerden kaynaştırma sınıflarında destek alınmıştır. Öğrenci velileri sınıflardaki derslere katılmışlar ve kendi çocuklarına sınıfta yapılan etkinliklerde yardımcı olmuşlardır. Araştırma sonucunda öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Anneler, çocuklarına yardımcı olabildikleri için mutlu olduklarını, önceden daha kaygılı olduklarını, ancak artık endişelerinin azaldığını, sınıf ortamında kendi çocuklarına yardım etmenin diğerk öğrencilere yardım etmekten çok daha zor olduğunu, çocuklarının sınırlılıklarından ötürü üzüldüklerini ancak çocuklarının başarıyla tamamladıkları her etkinlikten ötürü büyük gurur duyduklarını ifade etmişlerdir.

Göröldüğü gibi, kaynaştırma uygulamasını başarıya ulaştıran etmenlerden biri de ailelerdir. Özellikle okula yeni başlıyan bir öğrencinin gereksinimleri konusunda sınıf öğretmenini en iyi ailesinin bilgilendirebileceğı düşünölmektedir. Ayrıca, aileler hem eğitimin bir parçası olarak kendilerini toplumdan daha az soyutlanmış hissederek, hem

de normal gelişim gösteren çocukların aileleriyle etkileşime geçerek kendilerine destek sağlayabilirler.

1.3.4. Kaynaştırmanın Normal Gelişim Gösteren Öğrencilere Yararları

Normal gelişim gösteren öğrenciler özel gereksinimli öğrencilerle kuracakları ilişkilerden kazandıkları bilgileri yaşamlarının her döneminde kullanabilirler. Bireysel farklılıkları daha kolay kabul edebilirler ve bireyler hakkında daha gerçekçi bir bakış açısı kazanırlar. Özel gereksinimli öğrencileri daha yakından tanıma ve onlarla ilgili ön yargılarını değiştirme fırsatına sahip olabilirler (Peker ve Şahbaz,1998). Ayrıca, kaynaştırma, normal öğrencilerin işbirliği ve yardımlaşma becerilerini artırır (Kırcaali-İftar, 1998; ed.Eripek; Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Kaynaştırma ortamının normal gelişim gösteren öğrencilere yararlarından biri de, sosyal etkileşimi geliştirecek olanaklar sunmasıdır. Böylece öğrenciler, problem çözme, iletişim ve akran ilişkilerini geliştirme şansına sahip olurlar (Walther-Thomas ve diğerleri, 1999).

Kaynaştırmanın olumlu etkilerinin en çok normal gelişim gösteren öğrenciler için söz konusu olduğu düşünülebilir. Kaynaştırma normal gelişim gösteren öğrencilerin işbirliği ve yardımlaşma becerilerini artırır. (Kırcaali-İftar, 1998; ed.Eripek). Bununla birlikte, normal gelişim gösteren öğrenciler grup çalışmaları sırasında akran öğretimi konusunda bilgi ve deneyim sahibi olurlar (www.campusschool.dsu.edu).

Sharpe (1994) tarafından, kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarındaki normal gelişim gösteren akranlarının akademik gelişimlerine olan etkileri incelenmiştir. Çalışmada, kaynaştırma sınıflarında öğrenim gören normal gelişim gösteren öğrencilerle, kaynaştırma öğrencisi bulunmayan genel eğitim sınıflarında öğrenim gören normal gelişim gösteren öğrenciler dil, okuma, sanat ve matematik gibi çeşitli alanlardaki becerileri açısından karşılaştırılmışlardır. Araştırma sonucunda, iki grup arasında belirgin bir fark olmadığı görülmüştür.

Peltier (1997) tarafından yürütülen bir araştırmada, kaynaştırma ortamlarının bütün öğrencilerin eğitimlerine katkıda bulunduğu, sosyal gelişimlerini desteklediği ve normal gelişim gösteren öğrencilerin akademik gelişimlerini olumsuz etkilemediği görülmüştür.

Humphrey (2006) tarafından yürütülen bir çalışmada, kaynaştırma programlarının yürürlüğe konulmasından sonra normal gelişim gösteren öğrencilerin kendilerinden farklı olan kişileri daha kolay kabul ettikleri, özrü olan arkadaşlarına karşı ilgilerinin arttığı ve onları destekleri görülmüştür.

Maslow'a göre, ait olma gereksinimi toplumların en önemli sorunlarından biridir. Başkaları tarafından kabul görmek ve sevmek her insan için önemli bir gereksinimdir. Bu durum, toplumda ait olma sorunu yaşayan özel gereksinimli çocuklar için daha da büyük bir sorundur (Tekin, 1994). Normal gelişim gösteren öğrenciler özel gereksinimli öğrencileri kabul edip kendi gruplarına aldıkları takdirde özel gereksinimli öğrenciler kendilerini yalnız hissetmeyeceklerdir. Dolayısıyla, normal gelişim gösteren öğrenciler kaynaştırma uygulamasında önemli görevler üstlenebilmektedirler.

Öğrenciler okulda öğrendiklerinin büyük bir kısmını akranları aracılığıyla öğrendikleri için normal gelişim gösteren öğrenciler kaynaştırmanın başarılı olmasındaki önemli unsurlardan biridir. Kaynaştırmanın amaçlarından birinin de özel gereksinimli öğrencilerle normal gelişim gösteren akranların etkileşimlerini sağlamak olduğu düşünülürse, bu amaca ulaşmak için normal gelişim gösteren akranların kaynaştırma öğrencilerini kabullenmiş olmaları gerekmektedir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

İlköğretim düzeyindeki kaynaştırma sınıflarında eğitim alan özel gereksinimli öğrencilerin sosyometrik konumlarını inceleyen bir araştırma Vuran (2005) tarafından yürütülmüştür. Çalışmada, kaynaştırma uygulaması yürütülen sınıflarda eğitim alan kaynaştırma öğrencileri, kaynaştırmaya aday gösterilen ve normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal konumları akran tercihi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında hem kaynaştırma öğrencilerinin hem de kaynaştırmaya aday öğrencilerin yarısından daha fazlasının akranları tarafından reddedildiği ve düşük sosyal tercih puanlarına sahip oldukları görülmektedir.

Yukarıdaki çalışmaya benzer şekilde, Şahbaz (2003) tarafından kaynaştırma sınıflarına devam eden zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal kabul düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmada Burdur il merkezinde bulunan beş ilköğretim okuluna devam eden on iki kaynaştırma öğrencisinin akranları tarafından kabul edilip edilmedikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü beş okulda da zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları tarafından ya hiç tercih edilmediği ya da en fazla bir-iki kişi tarafından tercih edildiği görülmüştür.

Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma sınıflarına devam eden özel gereksinimli öğrenciler hakkında bilgilendirilmelerinin kaynaştırma öğrencilerinin sosyal kabul düzeylerine etkilerini belirlemek amacıyla, Şahbaz (2007) tarafından bir çalışma yürütülmüştür. Araştırmada öntest-sontest deneysel yöntem kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, özel gereksinimli öğrencilerin toplumsal açıdan olumlu özelliklerinin olduğunu söyleyen öğrenci sayısında bir artış olduğu, olumsuz özellikleri olduğunu söyleyen öğrenci sayısında ise bir azalma olduğu görülmüştür.

Zayıf akran etkileşimleri davranış ve duygusal problemleri de beraberinde getirmekte ve eğitim sürecini bu nedenle olumsuz etkilemektedir. Olumlu akran ilişkileri ve arkadaşlık, davranış ve gelişim sorunlarının ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu bağlamda, kaynaştırma ortamında kurulan iyi arkadaşlıklar ve olumlu akran etkileşimleri öğrencilerin duygusal ve davranışsal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Laws ve Kelly, 2005). Ayrıca, kaynaştırma ortamında özel gereksinimli öğrenciler kendilerini bu grubun üyesi olarak hissederler. Dolayısıyla, bu ait olma duygusu öğrenciler arasındaki akran etkileşimini olumlu yönde etkiler.

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi, kaynaştırmanın başarısını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bunların başlıcaları sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, anne-babalar, rehber öğretmenler ve normal gelişim gösteren akranlardır. Bütün bu unsurların ekip halinde çalışmaları durumunda ancak başarılı bir kaynaştırmadan söz edilebilir.

1.4. Problem

Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar bulunmasına rağmen bu konudaki araştırma gereksinimi devam etmektedir.

Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin olumsuz tutum içinde bulduklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Stone ve La Greca (1990) tarafından yürütülen bir çalışmada, özel gereksinimli öğrencilerin akranları tarafından sosyal kabulü araştırılmış ve özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha az kabul gördükleri ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, normal gelişim gösteren akranları tarafından sosyal kabul görmeyen kaynaştırma öğrencilerinin dışlandıkları La Greca, Dandes, Wick, Shaw ve Stone (1988) tarafından yürütülen bir çalışmada görülmektedir. Akranları tarafından dışlanan kaynaştırma öğrencilerinin sosyal ilişkilerinde daha saldırgan ve yıkıcı ilişkiler içinde buldukları görülmüştür (Coie, Coppotelli ve Dodge, 1982; akt. Tekin, 1994).

Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin olumsuz tutum sergilediklerini gösteren araştırmalar bulunmasına rağmen, bu durumun aksini gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Garfinkle ve Schwartz (2002) tarafından yürütülen bir çalışmada, otistik özellikler gösteren çocukların normal gelişim gösteren akranlarını taklit etmeyi öğrenebildikleri, arkadaşlar arasında sosyal etkileşimin arttığı ve normal gelişim gösteren öğrencinin de davranış pekiştirildiğinde otistik özellikler gösteren öğrenciyi taklit ettiği görülmüştür. Ancak, bu çalışmada özel gereksinimli öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal etkileşimlerinin ve birbirlerine karşı tutumlarının belirleneceği farklı yaş ve özür gruplarını içeren benzer araştırmaların gereksiniminden söz edilmiştir. Benzer şekilde, 9. sınıfa devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak DeWit, Killip, King, McDougall ve Miller (2004) tarafından bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmada, öğrencilerin %61'inin kaynaştırma öğrencilerine yönelik olumlu tutum içinde buldukları, %21'inin ise olumsuz tutum içinde

buldukları görülmüştür. Bu çalışmada da, benzer araştırmaların farklı kültürlerde ve yaş gruplarında da yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yapılan bu çalışmalara dayalı olarak, ilköğretim ikinci kademeye devam eden 13-14 yaşlarındaki öğrencilerin sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerine ilişkin görüşlerinin alınmasının önemli olacağı görülmüştür. Ayrıca, sınıf öğretmenlerinin ve ailelerin görüşlerini belirlemeye yönelik çok sayıda araştırma bulunurken, normal gelişim gösteren öğrencilerin sınıflarında birlikte eğitim gördükleri kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda sunulan örnek araştırmaların bulgu ve önerilerinden de hareketle aşağıda sıralanan maddeler bu araştırmanın gerekçelerini oluşturmaktadır:

- (a) Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma eğitimi gören arkadaşlarına ilişkin görüşlerinin,
- (b) Normal gelişim gösteren öğrencilerle kaynaştırma öğrencileri arasında yaşanan problem davranışların,
- (c) Normal gelişim gösteren öğrencilerle kaynaştırma öğrencilerinin yaşadıkları problem davranışların azaltılmasında ya da tamamen ortadan kaldırılmasına ilişkin çözüm önerilerinin,

belirlenmesine yönelik araştırmalara gereksinim duyulmasıdır.

1.5. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, Bursa ilinde bulunan ve ilköğretim ikinci kademedeki kaynaştırma sınıflarında eğitim ve öğretime devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemek, bu öğrencilerle yaşadıkları sorunları saptamak ve bu sorunların nedenlerine ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın üç alt amacı vardır:

1. Kaynaştırma sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Kaynaştırma sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencileriyle yaşadıkları problem davranışlar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
3. Kaynaştırma sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin yaşadıkları problem davranışların;
  - a. nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
  - b. çözümüne yönelik önerileri nelerdir?

1.6. Önem

Öğrencilerin akranlarını model alarak bir takım davranışlar kazandıkları düşünüldüğünde, akranların birbirlerine karşı olan tutumlarının çok önemli olduğu görülmektedir. Kaldı ki, model alacak grup zihinsel yetersizliğe sahipse, öğrencilerin birbirlerine karşı olumlu tutumlar sergilemeleri daha da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı olumlu tutumlar sergilemeleri, onların topluma daha kolay uyum sağlamalarına yol açacaktır. Ayrıca, öğrenciler zamanlarının çoğunu akran gruplarıyla geçirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerini benimsemeleri, onlara yol gösterici olmaları son derece önemlidir.

Araştırma bulguları, kaynaştırma sınıflarındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışların belirlenmesini, öğrencilerin bu problem davranışların nedenlerine ilişkin görüşlerinin ve çözümüne yönelik önerilerinin irdelenmesini, ayrıca, kaynaştırma sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı olan tutumlarının ortaya konulmasını sağlayacaktır. Böylece araştırmanın, özel gereksinimli olmayan öğrencilerin, bireysel farklılıkları anlama, farklılıklara karşı saygı duyma, farklı özelliklerdeki bireylerle arkadaşlık etme ve onları anlama konularındaki görüşlerini belirginleştirmesi beklenmektedir. Ayrıca, araştırma sonucunda geliştirilen önerilerin yapılacak olan diğer araştırmalara temel oluşturabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Dünyada Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Her alanda olduğu gibi özel eğitim alanındaki gelişmeler de dünyadaki diğer gelişmelerle paralellik göstermektedir. Demokrasi alanındaki gelişmeler sayesinde bireysel özgürlük, bağımsızlık ve eşitlik gündeme gelmiş; bu kavramların benimsenmesi de özel eğitime karşı olumlu bakış açılarının gelişmesine neden olmuştur (Uysal, 1995). Bu düşünce değişiklikleri, ayrıştırılmış özel eğitimden, özel gereksinimli bireyin genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim alması temeline dayanan kaynaştırma eğitimine doğru bir geçişin başlamasına neden olmuştur (Akçamete, Gürgür ve Kış, 2002).

16. yüzyılın sonlarına kadar özel gereksinimli bireyler toplumdan tamamen dışlanmış ve istismar edilmişlerdir. Hıristiyanlığın kabulüyle özel gereksinimli bireyler her ne kadar kilisenin kontrolüne alınsa da, eğitimleri konusunda hiçbir adım atılmamıştır. Özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine ilişkin sistematik çalışmalar 16. yüzyılda başlamıştır. İlk olarak Fransa'da 1760 yılında işitme engelliler okulu açılmış, 1800'lü yılların başında da aynı okulda konuşamayan bir çocuğa bireysel eğitim programı hazırlanarak 5 yıl süreyle okuma öğretmeye çalışılmıştır. Aynı dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri'nde de işitme engelliler için bir okul açılmış; ardından değişik özür gruplarına yönelik okullar açılmaya devam edilmiştir. Bu okullarda eğitim ve bakım birlikte verilmiştir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

1950'li yılların başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde, özel gereksinimli çocuğu olan ve çocukları özel eğitim okullarına giden aileler toplanarak, çocukların kendilerine şans verildiğinde öğrenebildiğini; dolayısıyla, bu şansın kendilerine de verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Aileler, çocuklarının genel eğitim sınıflarında

akranlarıyla birlikte eğitim görmelerini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu görüşü savunan özel gereksinimli çocuk aileleri, çocuklarının eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabilmesini sağlamak amacıyla gönüllü kuruluşlar oluşturmuş ve çocuklarının eğitim eşitliği hakkını elde etmeye çalışmışlardır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005). Benzer bir girişim 1971 yılında Pensilvanya Zihin Engelli Vatandaşlar Derneği tarafından yapılmıştır. Derneğin Pensilvanya Eyaleti'ne karşı açtığı dava sonucunda tüm engelli çocuklar kendi düzeylerine uygun parasız eğitim hakkını elde etmişlerdir (Fiscuss ve Mandell, 1983; ed:Akçamete, 1997).

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ülkelerde özel gereksinimli bireylere sağlanan hizmetlerin ve yasal düzenlemelerin bu örgütler tarafından başlatıldığı; kaynaştırma uygulamasının benimsenmesinde ve yaygınlaşmasında da bu örgütlerin etkili olduğu bilinmektedir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılında P.L. 94-142 Tüm Engelli Çocukların Eğitimi Yasası kabul edilmiş ve bu yasa ile okul çağındaki özel gereksinimli çocukların uygun eğitim hizmetlerinden yararlanmaları amaçlanmıştır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Yine bu yasada, en az kısıtlayıcı eğitim ortamı kavramı ele alınmış; özel gereksinimli öğrencilerin bireysel özellikleri dikkate alınarak eğitim olanaklarından en üst düzeyde yararlanmaları gerektiği ifade edilmiştir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Daha sonra ise, kaynaştırmayla ilgili bilimsel araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçlarında kaynaştırmanın etiketlemeyi ortadan kaldırdığı, çocuğun sosyal statüsünü yükselttiği, daha iyi bir öğrenme çevresi sağladığı, öğrencinin özelliğine daha uygun hizmet alabilmesini kolaylaştırdığı görülmüştür (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Avrupa ülkelerinde ise, İngiltere'de 1993 yılında Eğitim Yasası çıkarılmış ve özel eğitimin önemi vurgulanmıştır. Bu yasada, okul-aile işbirliğinin önemine, özel gereksinimli bireylerin en kapsamlı eğitim olanaklarından faydalanmalarına, özel gereksinimli öğrencilerin özel gereksinimlerinin kaynaştırma ortamında karşılanmasına değinilmiştir. İngiltere'de de kaynaştırma eğitimi yaygın bir biçimde uygulanmakta,

zorunlu haller dışında özel gereksinimli öğrenciler kaynaştırma uygulamasıyla eğitim gereksinimlerini karşılamaktadırlar (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Gelişmiş ülkelere örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere örnekleri verildikten sonra izleyen bölümde Türkiye'deki özel eğitim ve kaynaştırma uygulamalarına yer verilmiştir.

2.2. Türkiye’de Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Ülkemizde ilk olarak Osmanlı Devleti döneminde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için Enderun Mektepleri açılmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde ise 1948 yılında İdil Biret-Suna Kan yasası kabul edilmiş ve üstün yetenekli öğrenciler yasal olarak güvence altına alınmışlardır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). 1950’li yıllara kadar özel gereksinimli çocukların eğitilemeyeceklerine inanılmış ve bu çocukların eğitimleri için kurumsal düzeyde girişimlerde bulunulmamıştır.

Türkiye’de özel eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı’nın örgün hizmetleri arasında yer alması ancak 1951 yılında sağlanabilmiştir. Ülkemizde özel gereksinimli çocukların eğitimlerine 1952-1953 eğitim-öğretim yılında Hıdırlıktepe ve Yeni Turan İlkokullarında açılan birer özel alt sınıfla başlanmıştır (Eripek, 2001).

1952-1953 eğitim-öğretim ders yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde özel eğitim öğretmeni yetiştirmek amacıyla Özel Eğitim Şubesi açılmıştır. Ancak, şube 1955 yılında iki dönem mezun verdikten sonra kapatılmıştır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006; Uysal, 1995).

1956 yılında çıkarılan 6660 sayılı yasa ile 1948 yılında çıkarılmış olan yasanın kapsamı genişletilmiş ve üstün yetenekli öğrencilerin devlet tarafından yetiştirilmeleri için gerekli önlemler alınmıştır.

1961 Anayasası’nın 50. maddesinde “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirler alır.” hükmü bulunmaktadır. Aynı yıl yayımlanan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 12. maddesinde “Mecburi

ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel öğretim ve eğitim görmeleri sağlanır.” hükmü yer almaktadır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

1985 yılında yayımlanan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nin 70. ve 71. maddelerinde yatılı okula alınmayı gerektirmeyen özel gereksinimli çocuklar için diğer okullarda tedbir alınacağı; resmi ve özel ilköğretim okulu, lise ve dengi okullarda özel sınıf açılmadığı durumlarda bu çocukların normal sınıfa devam ettirileceği ve destek olarak da okul içinde açılacak olan yardımcı dersliklere gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir (Batu, 1998).

1990 yılında toplanan XIII. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar doğrultusunda, 1991 yılında 1. Özel Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu konseyde her özür grubu için ayrı birer komisyon kurulmuş ve yapılan çalışmalar sonucunda, gündüzlü öğretime ağırlık verilmesi ve kaynaştırma programlarının yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Buna bağlı olarak da, 22 Haziran 1992 tarihli Zihinsel Özürli Çocukların Eğitim Uygulamaları Yönetmeliği'nde kaynaştırma ayrı bir bölüm olarak bulunmaktadır (Batu, 1998; Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

1992 yılında çıkarılan yönetmeliğin ardından, 1997 yılında 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış ve özel gereksinimli çocuklara ilişkin çok detaylı yasal düzenlemeler yapılmıştır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Bu kararnamenin 12. maddesinde kaynaştırma şu şekilde açıklanmaktadır:

“Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür” (23011 Sayılı Resmi Gazete, 1997).

Bu kararnamede kaynaştırma, bireysel eğitim planı ve özel eğitim desteği gibi kavramlar ele alınmıştır. KHK'de yer alan kararlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılında kabul edilen Tüm Engelli Çocukların Eğitimi Yasası ile büyük

benzerlikler taşımaktadır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Ayrıca, “özel eğitim desteği” kavramı ilk kez bu yasayla mevzuata girmiştir. Yasada, “Özel eğitim desteği şu şekilde açıklanmaktadır:

“Özel eğitim gerektiren bireylere, her tür ve kademedeki eğitim ortamlarında devam ettiği eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel eğitim desteği verilir. Bu amaçla bireysel ve grupla eğitim imkanları sağlanır. Herhangi bir eğitim kurumuna devam edecek durumda olmayan zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim gerektiren bireylere, yetersizlikten etkilenme düzeyine bakılmaksızın temel yaşam becerilerini geliştirme ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim programları uygulanır” (23011 Sayılı Resmi Gazete, 1997).

2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde kaynaştırma eğitimi ayrı bir ünite şeklinde ele alınmış ve şu şekilde tanımlanmıştır:

“Kaynaştırma, özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmesi esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır” (29937 sayılı Resmi Gazete, 2000).

Bu yönetmelikte, verilecek hizmetlerin bireylerin yetersizliklerine göre değil de, bireylerin eğitim gereksinimlerine göre planlanması gerektiğine değinilmiştir. Diğer yönetmeliklerden farklı olarak ise, tam zamanlı ve yarı zamanlı kaynaştırma uygulamalarından bahsedilmiştir (<http://www.ozida.gov.tr/> mevzuat/ozelegitim).

31 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği şu anda uygulanan en son yönetmeliktir. Bu yönetmelikte kaynaştırma uygulamaları ve dikkat edilmesi gereken unsurlar 2000 yılında çıkan yönetmeliğe göre daha detaylı açıklanmaktadır. Tanımda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, bir önceki yönetmelikten farklı olarak, verilecek eğitim hizmetlerinin bireylerin eğitim

performansına ve öncelikli ihtiyaçlarına göre planlanması gerektiğine, okuldaki kaynaştırma uygulaması ve kaynaştırma öğrencilerinin özellikleri hakkında okuldaki BEP geliştirme birimindeki kişilerin Rehberlik Araştırma Merkezi'ni bilgilendirmeleri gerektiğine ve kaynaştırma öğrencilerini okuldaki örgün eğitime hazırlamak amacıyla gerektiğinde hazırlık sınıflarının açılabilmesine değinilmektedir.

2.3. Türkiye’de Kaynaştırma Hizmetlerinden Yararlanan Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Sınıflandırılması

Özel gereksinimli bireyler çeşitli alt engel gruplarından oluşmaktadır. Bu gruplar içerisinde belki de en bilineni zihinsel yetersizliği olan gruptur. Zihinsel yetersizlik diğer engel gruplarına göre daha yaygınlık göstermektedir (Cavkaytar, 1999).

Ülkemizde halen okul ve kurumlarda görme yetersizliği olanlar, işitme yetersizliği olanlar, ortopedik yetersizliği olanlar, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar, orta düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar, çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar, süregen hastalığı olanlar, dil ve konuşma güçlüğü olanlar, özel öğrenme güçlüğü olanlar, serebral palsililer, duygusal ve davranış bozukluğu olanlar, üstün yetenekliler, otistikler, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olanlar olmak üzere farklı gruplara özel eğitim hizmetleri sağlanmaktadır (Resmi Gazete, 2006). Ancak, bu çalışma kapsamına sadece genel eğitim ortamlarına devam eden zihinsel yetersizliğe sahip kaynaştırma öğrencileri alınmıştır. Dolayısıyla, izleyen bölümde zihinsel yetersizliği olan çocuklar ve sınıflandırılması konusuna yer verilmiştir.

Özel gereksinimli bireyler çeşitli engel gruplarından oluşmaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanı zihin yetersizliği ya da zeka geriliği olan bireylerdir (Eripek, 1996). Zihinsel yetersizliğin tanımı AAMR'nin 2002'de yayınlanan Yönergesi'nde şu şekilde yapılmaktadır:

Zeka geriliği, zihinsel işlevde bulunma ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir yetersizliktir. Bu yetersizlik 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır (Eripek, 2005).

2006 yılında çıkan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre zihinsel yetersizliği olan çocuklar şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bireyin sınırlı seviyede destek eğitim hizmetini alması gerektiren düzeydir.

Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bireyin hem akademik, hem de günlük yaşam ve iş becerileri konusunda yoğun özel eğitim almasını gerektiren düzeydir.

Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bireyin öz bakım becerileri dahil olmak üzere yaşamının her aşamasında yoğun özel eğitim almasını gerektiren düzeydir.

Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bireyin zihinsel yetersizliğinin yanında başka yetersizlikleri bulunması ve öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerilere de sahip olmaması nedeniyle yaşamının her aşamasında yoğun özel eğitim almasını gerektiren düzeydir (Resmi Gazete, 2006).

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu tarafından 2002 yılında Türkiye'deki özürülülerin özürülülük oranlarını inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 2.1.
Türkiye'de Özürülülük Oranları

	Bedensel	Görme	İşitme	Konuşma	Zihinsel
Bedensel	857631	47036	27087	72268	56214
Görme		412132	29201	21009	17172
İşitme			252810	86077	16158
Konuşma				263007	71151
Zihinsel					331343
<i>Toplam</i>	<i>857631</i>	<i>459168</i>	<i>309098</i>	<i>442361</i>	<i>492038</i>

Buna göre, 857631 kişiden oluşan bedensel özürllülerin %5,5'inde görme, %3,2'sinde işitme, %8,4'ünde konuşma ve %6,6'sında ise zihinsel yetersizlik bulunmaktadır. 412132 kişiden meydana gelen görme özürllülerin %7,1'inde işitme, %5,1'inde konuşma ve %4,2'sinde zihinsel yetersizlik bulunmaktadır. 252810 kişiden meydana gelen işitme özürllülerin %34'ünde konuşma ve %6,5'inde zihinsel yetersizlik bulunmaktadır. 263007 konuşma özrü bulunanların %27,1'inde aynı zamanda zihinsel yetersizlik bulunmaktadır (<http://www.ozida.gov.tr/arastirma/ilerianaliz.doc>).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'de kaynaştırma eğitimi alan özel gereksinimli öğrencilerin özür gruplarına göre dağılımlarını ve öğrenci sayılarını belirten bir araştırmada elde edilen bulgular Tablo 2.2.'de gösterilmektedir. Tablo 2.2.'de görüldüğü gibi, Türkiye'de kaynaştırma eğitiminin uygulandığı okul sayısı toplam 7422'dir. Bu okullarda sekiz ayrı özür türünde tanılanan öğrencilere kaynaştırma eğitimi verilmektedir. Bu gruplar: (a) dil ve konuşma, (b) eğitilebilir zihinsel yetersizliği olanlar, (c) görme özürllüler, (d) işitme özürllüler, (e) ortopedik özürllüler, (f) uyum güçlüğü olanlar, (g) otistik çocuklar, (h) üstün veya üstün yetenekli olanlar şeklindedir. Kaynaştırma eğitimi verilen 45532 öğrencinin 17603'ü kız, 27622'si de erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 2.2.

Türkiye'de Kaynaştırma Öğrencilerinin Özür Türü ve Cinsiyet Bazında Dağılımı

2005-2006 ÖĞRETİM YILI TÜRKİYE GENELİ ENGEL BAZINDA KAYNAŞTIRMA				
OKUL SAYISI	ENGEL TÜRÜ	E	K	T
	DİL VE KONUŞMA GÜÇLÜĞÜ OLANLAR	1519	850	2369
	EĞİTİLEBİLİR ZİHİN ENGELLİLER	19806	12649	32485
	GÖRME ENGELLİLER	674	510	1184
	İŞİTME ENGELLİLER	1189	985	2174
7422	ORTOPEDİK ENGELLİLER	1208	784	1992
	UYUM GÜÇLÜĞÜ OLANLAR	558	165	683
	OTİSTİK ÇOCUKLAR	2689	1547	4206
	ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİLER	250	118	368
	GENEL TOPLAM	27622	17603	45532

2.4. Kaynaştırmanın Kavramsal Aşamaları

Kaynaştırma, kavramsal olarak da değişik aşamalardan geçmiştir. İlk olarak 1970'lerde eğitimciler tarafından kullanılmaya başlanılan kaynaştırma uygulamalarında (mainstreaming, integration) özel gereksinimli öğrenciler tamamen özel eğitim öğretmenin sorumluluğunda olup, haftanın belirli saatlerinde genel eğitim sınıfında öğretim görmeye başlamışlardır. Özel gereksinimli öğrenciler genel eğitim sınıfının birer üyesi olmaktan çok, ziyaretçisi konumunda olmuşlardır. 1980'lerde, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarındaki konumları farklılık kazanarak özel gereksinimli öğrenciler artık genel eğitim sınıfının birer üyesi olmuşlardır. Ancak, destek eğitimin gerekli olduğu zamanlarda sınıf dışına alınıp, başka bir ortamda öğrenim görmüşlerdir (inclusion). Bu kaynaştırma uygulamasında artık sorumluluk sınıf öğretmenine bırakılmıştır. Daha sonraları ise, tam kaynaştırma uygulaması (full inclusion) gündeme gelmiştir. Özel gereksinimli öğrenci tamamen genel eğitim sınıfının bir üyesi olmuş ve destek eğitime ihtiyaç duyduğu zamanlarda özel eğitim öğretmeni ya da yardımcı personel sınıfa gelerek özel gereksinimli öğrenciye hizmet vermeye başlamışlardır. En ideal kaynaştırma şeklinin tam kaynaştırma olduğu düşünülse de, okullar kendilerine uygun olan modeli kullanmaktadırlar. Çoğu okulda tam kaynaştırma uygulaması yerine, özel gereksinimli öğrencinin sınıf dışına alınarak destek eğitim verilmesi tercih edilmektedir (Kavale, 2002; Mastropieri ve Scruggs, 2000; Rogers, 1993; Smith ve diğerleri, 2001).

2.5 Normal Gelişim Gösteren Akranlarla Kaynaştırma Hakkında Yapılan Araştırmalar

Normal gelişim gösteren akranlar kaynaştırmanın başarılı olmasında önemli unsurlardan biridir. Çünkü öğrenilen bilgilerin bir kısmı akran etkileşimleri sonucunda olmaktadır. Kaynaştırmanın hedeflerinden birinin de akran etkileşimini desteklemek ve özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrenciler tarafından kabul görmelerini sağlamak olduğu düşünülecek olursa, bu amacın gerçekleştirilebilmesi için sınıf öğretmenlerinin sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencileri, sınıflarına bir kaynaştırma öğrencisinin katılacağı fikrine hazırlaması gerekmektedir. Kaynaştırma uygulamasına ilişkin en önemli sonuç, özel gereksinimli olmayan öğrencilerin özel gereksinimli öğrencileri kabullenmiş olmalarıdır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2006).

McDougall ve diğ erleri (2004) tarafından yürütülen bir araştırmada, dokuzuncu sınıfa devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı tutumları incelenmiştir. Araştırmada, öğrenci tutumlarını etkileyen iki temel özellik üzerinde durulmuştur. Bunlar, kişisel özellikler ve çevresel özelliklerdir. Kişisel özellikler boyutunda öğrencilerin cinsiyet ve yaşları üzerinde durulmuştur. Yapılan araştırmada öğrencilerin cinsiyet ve yaşları arasındaki farklılıkların onların kaynaştırma öğrencilerine karşı olan tutumlarını da etkilediğ i görülmüştür. Çalışma sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Ayrıca, daha küçük sınıflardaki öğrencilerin üst sınıflardaki öğrencilere kıyasla daha olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür. Çevresel özellikler boyutunda ise, öğrenci ailelerinin özür lü kişilere olan tutumları, sosyo-ekonomik düzeyleri ve etnik yapıları üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucuna göre, ailelerin olumlu tutumlarının çocuklarının bakış açılarını da etkilediğ i ortaya çıkmıştır.

Garfinkle ve Schwartz (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, kaynaştırma eğitimi uygulanan bir sınıf ortamında öğrencilerin sosyal etkinlik ya da serbest zaman etkinliklerinde daha olumlu akran iletişimi kurdukları görülmüştür. Ayrıca, akranlar arasındaki yakınlık ve sosyal etkileşim sayısında da artış görülmüştür.

Kaynaştırmanın başarılı olması sınıftaki normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencisini kabul etmelerine bağı lı olduğ u kadar, kaynaştırma öğrencisinin sınıf arkadaşlarıyla olumlu etkileşim kurmasına da bağı ldır (Laws ve Kelly, 2005). Zayıf akran etkileşimleri davranışsal ve duygusal problemleri de beraberinde getirmekte, bu da eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir (Laws and Kelly, 2005). Olumlu akran ilişkileri ve arkadaşlık davranışsal ve duygusal sorunların ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda kaynaştırma ortamında kurulan iyi arkadaşlıklar ve olumlu akran etkileşimleri öğrencilerin duygusal ve davranışsal gelişimlerini olumlu yönde geliştirebilmektedir (Laws and Kelly, 2005).

Zihinsel yetersizliğ i olan öğrencilere karşı normal gelişim gösteren akranları tarafından olumlu tutumlar sergilediklerini gösteren araştırmalar olsa da; bu durumun aksini gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Nowicki ve Sandieson (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, fiziksel özrü bulunan kaynaştırma öğrencilerinin zihinsel

yetersizliği bulunanlara kıyasla sınıf arkadaşları tarafından daha kolay kabul edildiği görülmüştür. Zaten akademik açıdan zorluk yaşıyan zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencileri, bir de akranları tarafından kabul edilmemeyle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha ılımlı tutum sergiledikleri görülmüştür. Yine aynı araştırmada, sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan normal gelişim gösteren öğrencilerin sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunmayan normal gelişim gösteren öğrencilere kıyasla daha olumlu tutum içinde oldukları görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine karşı olan tutumlarının, normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı olan tutumlarını da etkilediği yapılan araştırmalarda görülmektedir. Schulz ve Carpenter (1995) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, sınıf öğretmenleri özel gereksinimleri olan öğrencilerine karşı olumlu tutum içinde olmalıdırlar. Eğer sınıf öğretmenleri kaynaştırma ortamını desteklemezlerse, diğer öğrenciler de bu durumu fark edecek ve kaynaştırma öğrencilerini kabul etmede çok gönülsüz olacaklardır. Sınıf öğretmenleri ayrıca özel gereksinimli öğrencilerinin yüksek başarı gösterebileceklerine inanmalıdırlar. Öğrenciler çoğunlukla öğretmenlerinin beklediği kadar başarı göstermektedirler. Öğretmenin başarı beklentisi düşükse, öğrenciler de daha başarısız olmaktadır. Ayrıca, öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin öğretimsel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için öğretim becerilerine sahip olmalıdırlar. Diğer öğrencilere uygulanan öğretim yöntemleri özel gereksinimli öğrenciler için o kadar yararlı olmayabilir (Smith ve diğerleri, 2001).

Halvorsen ve Neary (2001) öğrencilere sorumluluklar yüklendiği taktirde, onların kendilerine olan güvenlerinin arttığını ve işlenen konuları daha iyi anladıklarını belirtmektedirler. Kaynaştırma sınıflarında da normal gelişim gösteren öğrencilere sınıflarındaki kaynaştırma öğrencilerine işlenen konuları tekrar anlatmaları sağlanarak akran ilişkilerinin sağlamlaştırılacağı ifade edilmektedir. Bu konuda yine Halvorsen ve Neary (1994) tarafından yapılan bir araştırma da bu görüşü desteklemektedir. Araştırmada, temel matematik konularını gruplar halinde normal gelişim gösteren

öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerine işbirliği içinde anlatmışlardır. Araştırma sonucu, akran etkileşiminin pekiştiğini göstermektedir.

Akran iletişimi konusunda yapılan birçok araştırmadan sonra, aşağıda sıralanan sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- (a) Özel gereksinimli öğrenciler akranlarını taklit ederek öğrenebilirler.
- (b) Eğitim sırasında kaynaştırma öğrencisi ile akranı arasındaki sosyal etkileşimde artış olabilir.
- (c) Ortamlar arası genelleme yapıldığında sosyal etkileşimde artış olabilmektedir.
- (d) Ortamlar arasında akran taklidinde genelleme düşük düzeyde olabilmektedir (Garfinkle ve Schwartz, 2002).

Yapılan çalışmaların bulgularında, normal gelişim gösteren akranların kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarına yönelik olumlu tutum içinde bulunmalarının, kaynaştırma eğitimini de olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu araştırmada normal gelişim gösteren öğrencilerle kaynaştırma öğrencilerinin yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözümlerine yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren öğrencilerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kaynaştırılma uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemek, sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlar varsa, bu problem davranışların nedenlerine ilişkin görüşlerinin ve çözümüne yönelik önerilerinin irdelenmesi amaçlandığından, betimsel yöntem kullanılmıştır.

Betimsel yöntemle yapılan araştırmalar üç grupta toplanabilir. Bunlar; (a) gözlem yoluyla yapılan araştırmalar, (b) anket yoluyla yapılan araştırmalar, ve (c) görüşme yoluyla yapılan araştırmalardır. Bu araştırmanın verileri görüşme yoluyla toplanmıştır.

Görüşme yoluyla yapılan araştırmalar, araştırma konusunda ilgili kişilerden, sorulacak sorular çerçevesinde bilgi alınmasıdır (Arseven, 2001). Görüşme araştırmalarında sorular sözel olarak yöneltilir ve katılımcıların yanıtları sözel olarak bildirmeleri istenir. Verilerin kalıcılığını sağlayabilmek için ise görüşmelerin ses kaydı yapılır.

Genel olarak, görüşmenin üç temel amacı vardır. Bunlar, (a) işbirliği sağlamak ya da sürdürmek, (b) sağaltım (terapi), (c) araştırma verisi toplamaktır. Görüşme araştırmaları üç türdür: (a) yapılandırılmış görüşme, (b) yarı-yapılandırılmış görüşme, (c) yapılandırılmamış görüşme:

1. Yapılandırılmış görüşme: Görüşme öncesinde soruların neler olacağını, nasıl sorulacağını ve hangi verilerin toplanacağını ayrıntılı bir şekilde saptayan görüşme şeklidir (Karasar, 2005). Yapılandırılmış görüşmelerde bir dizi kısa yanıtı soru yer alır. Bu sorular sırasıyla sorulur ve katılımcıların her bir soruyu

yanıtlamaları beklenir (Kırcaali-İftar, 2003). Bu tür görüşmelerde sorulara verilecek olan yanıtların sayısallaştırılması kolaydır (Karasar, 2005).

2. Yarı-yapılandırılmış görüşme: Yapılandırılmış görüşmelerle yapılandırılmamış görüşmeler arasında kalan ve en çok kullanılan görüşme tekniğidir (Karasar, 2005). Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde de bir dizi soru yer alır. Ancak, yanıtların özelliklerine göre yeni sorular eklenebilir ya da soruların yerleri değiştirilebilir. Gerektiğinde, yanıtları zenginleştirmek amacıyla, örnek ve ipuçları ile yönlendirmeler yapılabilir (Kırcaali-İftar, 2003).
3. Yapılandırılmamış görüşme: Yapılandırılmamış görüşmelerde araştırma amacı ile ilgili konu başlıkları çerçevesinde katılımcılarla söyleşide bulunulur. Söyleşinin akışına göre, katılımcılara biraz farklılaşan sorular da yöneltilebilir (Kırcaali-İftar, 2003). Yapılandırılmamış görüşmeler açık uçlu görüşmelerdir; görüşülen kişi konuşmaya cesaretlendirilir, görüşülen kişinin yönlendirilmesiyle görüşme ve araştırmanın yönü şekil alır (Acar, 2000). Yapılandırılmamış görüşme, görüşmeciye büyük hareket ve yargı serbestliği veren, esnek, kişisel görüş ve yargıların kökenlerine inmeyi sağlayan bir görüşme şeklidir (Karasar, 2005).

Birçok kimse düşündüklerini açıklamada, sözlü anlatımı yazılı anlatıma yeğler. Bunun başlıca nedenleri arasında, yazı ile yanlış anlamaların daha fazla olabileceği, ek açıklamalarda bulunma olasılığının sınırlı olması; verilen bilgilerin belgelenmiş bir sorumluluğunun yüklenilmek istenmemesi ile görüşmenin daha rahat ve daha az zaman alması sayılabilir. Bu düşüncelerden hareketle, bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Görüşme tekniğinin belli başlı kuvvetli yönleri arasında; değişik ve anında değişen koşullara uyabilme esnekliği; okuma yazma bilmeyenler dahil, hemen herkese uygulanabilirliği, geri bildirim sunma (feedback) sürecinin anında gerçekleşebilmesi, derinliğine bilgi elde edebilme, alınan ilk tepkilere göre izleyici ve zaman zaman da onları kontrol edici soruların sorulabilmesi ile yanlış anlamaların azaltılması; yanıtlarda bireyselliğin korunması; soruları yanıtlama oranını yüksek tutabilme ile, özellikle

karmaşık ve duygusal ağırlıklı kişisel sorunların ortaya çıkarılmasında uygun bir teknik oluşu sayılabilir.

Ancak, diğer taraftan, görüşme, yanlılığa açık bir tekniktir. Görüşme araştırmaları, görüşmecinin iyi niyet ve görüşme araştırmaları konusundaki yetkinliği ile sınırlıdır. Görüşme, pahalı ve zaman alıcı bir süreci gerektirir. Bu ise araştırmacıların, yeterli sayıda kaynak kişi ile görüşmeden sonuca gitme eğilimlerini arttıran ve araştırmayı sınırlandıran önemli bir etken olabilmektedir (Karasar, 2005).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Bursa ili Osmangazi ilçesi belediye sınırları içerisinde ikinci kademedeki kaynaştırma öğrencisi olan ilköğretim okullarıdır. Örneklemi belirlemek amacıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ilköğretim okullarının listesi ve telefon numaraları alınmıştır. Bu okullar tek tek aranarak, ikinci kademedeki kaç kaynaştırma öğrencileri olduğu öğrenilmiştir. Tablo 3.1'de ikinci kademedeki kaynaştırma uygulaması yapılan okullar ve bu okullarda kayıtlı kaynaştırma öğrenci sayıları görülmektedir.

Tablo 3.1.**Kaynaştırma Uygulaması Yapılan Okullar ve Kaynaştırma Öğrencilerinin Sayıları**

Sayı	Okul Adı	Öğrenci Sayısı
1	Altıparmak İ.Ö.O.	4
2	Merinos İ.Ö.O.	1
3	Uludağ İ.Ö.O.	6
4	Dr.Necla Yazıcıoğlu İ.Ö.O.	8
5	Sabiha Köstem İ.Ö.O.	6
6	Fatih İ.Ö.O.	12
7	Fertur İ.Ö.O.	2
8	Elmasbahçeler İ.Ö.O.	4
9	Gazi Akdemir İ.Ö.O.	3
10	Osmangazi İ.Ö.O.	3
11	Doğanbey İ.Ö.O.	6
12	Mollafenari İ.Ö.O.	1
13	Faik Yılmazipek İ.Ö.O.	4
14	Turgut Yılmazipek Y.İ.B.O.	6
15	Zafer İ.Ö.O.	2
16	Kamil Sarıaydın İ.Ö.O.	6
17	Semiha Acar İ.Ö.O.	10
18	Başaran İ.Ö.O.	2
19	Hamzabey İ.Ö.O.	6
20	Dr. Ayten Bozkaya İ.Ö.O.	7
21	Şükrü Şankaya İ.Ö.O.	6
22	Panayır İ.Ö.O.	5
23	Bilge Malcıoğlu İ.Ö.O.	2
24	Nezir Gencer İ.Ö.O.	1
25	Bisaş İ.Ö.O.	3
26	Rahmiye Malcıoğlu İ.Ö.O.	3
27	Güner Rubacı İ.Ö.O.	3
28	Gazi İ.Ö.O.	1
29	Hürriyet Başöğretmen İ.Ö.O.	3
30	Mehmet Aker İ.Ö.O.	1
31	Süleymen Çelebi İ.Ö.O.	2
32	Demirtaşpaşa İ.Ö.O.	2

Alınan bilgiler çerçevesinde, ikinci kademede en fazla kaynaştırma öğrencisinin Fatih İlköğretim Okulu (n=12) ile Semiha Acar İlköğretim Okulunda (n=10) olduğu görülmüştür. Okullardaki kaynaştırma öğrencilerinin sayıları ile normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencileriyle birlikte geçirdikleri zamanın sayıyla bağlantılı olarak orantılı şekilde arttığı dikkate alınarak, çalışma yapılacak okulda en az 10 kaynaştırma öğrencisinin bulunmasının uygun olabileceği düşünülmüştür. Bu yaklaşım, bir okulda ne kadar çok kaynaştırma öğrencisi varsa, normal gelişim gösteren öğrencilerin de kaynaştırma öğrencileriyle olan deneyimlerinin de o kadar çok olacağı düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Araştırmacı, araştırması kapsamına alınan bu okullardaki öğrencilerle belirlenen konuyla ilgili olarak görüş ve önerilerini almak üzere İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve İlçe Kaymakamlığı'ndan araştırmasını gerçekleştirebilmek için gerekli izin belgesini almıştır (Ek 1).

3.2.1. Örnekleme Yeri Alan Öğrenciler

Araştırma yapılacak okulların belirlenmesinden sonra, araştırmacı adı geçen iki okula telefon ederek Okul Müdürleri ile görüşmüştür. Telefon görüşmeleri sırasında araştırmacı kendisini tanıtmış, çalışmasının amacını kısaca açıklamış ve okuldaki araştırmaya katılacak öğrencileri belirlemek üzere okula gelmek istediğini söylemiştir. Araştırmacı Okul Müdüründen randevu alarak belirlenen zamanda okula gitmiştir. Okul Müdürü araştırmacıya kaynaştırma öğrencilerinin sınıf ve adlarını vermiş, ancak özür durumları hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir. Araştırmacının daha detaylı bilgi edinmesi amacıyla Okul Müdürü araştırmacının Okul Rehber Öğretmeniyle görüşmesini sağlamıştır. Rehber Öğretmen araştırmacıya kaynaştırma öğrencilerinin özür durumları hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra araştırmacı ve Rehber Öğretmen birlikte, sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan ikinci kademe sınıf öğretmenleriyle görüşmüş ve onlara araştırmacının yapacağı çalışma hakkında bilgi vermişlerdir. Görüşme yapılacak öğrenciler sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan ve kaynaştırma öğrencisiyle en uzun süre aynı sınıfta eğitim görme deneyimi olan her sınıftan iki öğrenci olmak üzere yansız atama yoluyla seçilmişlerdir. Araştırmaya katılmak isteyen öğrencilerden, araştırmacının önceden hazırlamış olduğu sözleşmeyi

(Ek 2) okuyarak imzalamaları istenmiştir. Bu sözleşmede de araştırmanın amacı, nasıl gerçekleştirileceği açık bir şekilde yazılmıştır. Ardından, öğrencilerle görüşme yapılabilecek uygun gün ve saatleri belirledikten sonra, bir görüşme takvimi (Ek 3) hazırlanmıştır. Görüşme takvimindeki sıraya göre, araştırmacı öğrencilerle rehber öğretmenin odasında tek tek görüşmüş; araştırmasının amacı ve görüşme süreci hakkında onları bilgilendirmiştir. Araştırmacı bu görüşmede, öğrencilerden sınıflarındaki kaynaştırma öğrencileri hakkındaki düşünceleri, onlarla kurdukları, yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümlerine yönelik bilgi almak istediğini belirtmiştir. Ayrıca araştırmacı, bu kayıtları kendisi ve dökümleri yapacak kimse dışında kimsenin dinlemeyeceğini, analizlerini uygulama güvenilirliğini yapacak olan uzman dışında kimsenin okumayacağını açıklamıştır. Ek olarak, araştırmacı, istedikleri taktirde öğrencilerin kod isim kullanabileceklerini ve araştırmaya katılmada gönüllülük ilkesinin olduğunu da ifade etmiştir

Görüşme yapılan öğrencilere ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.2’de görülmektedir. Tablo 3.2’de de görüldüğü gibi, toplam 18 normal gelişim gösteren öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Öğrencilerden 12’si 7. sınıfa, 8’i ise 8. sınıfa devam etmektedirler. Öğrencilerin 14’ü ilköğretimin ilk sınıfından itibaren kaynaştırma öğrencisiyle aynı sınıfta eğitim öğrenimlerini sürdürmektedirler. Görüşme yapılan öğrencilerin 9’u kız 9’u ise erkek öğrencilerden oluşmuştur. Öğrenciler yansız atama yoluyla seçilmişlerdir ve görüşme yapılacak öğrencilerin yarısının kız, yarısının erkek oluşu tamamen tesadüftür.

Tablo3.2.
Görüşme Yapılan Normal Gelişim Gösteren Öğrenciler

OKULU	SINIFI	ADI	CİNSİYETİ	BİRLİKTE ÖĞRENİM GÖRME SÜRESİ
Semiha Acar İ.Ö.O.	7/A	Semih	E	7 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	7/A	Güler	K	7 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	7/B	Altuğ	E	7 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	7/B	Esra	K	6 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/B	Sinem	K	5 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/B	Emir	E	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/C	Gizem	K	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/C	Sezgin	E	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/D	Haluk	E	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/D	Altan	E	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/H	Rüveyda	K	7 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	7/H	Canan	K	5 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	8/A	Öznur	K	8 yıldır aynı sınıfta
Fatih İ.Ö.O.	8/A	Sami	E	8 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	8/B	Betül	K	8 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	8/B	Mehmet	E	8 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	8/C	Melis	K	8 yıldır aynı sınıfta
Semiha Acar İ.Ö.O.	8/C	Hamdi	E	7 yıldır aynı sınıfta

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanması yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, araştırmacı tarafından, bir görüşme formu (Ek 4) geliştirilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular alanyazın incelenerek geliştirilmiştir. Veri toplama aracında yer alan sorular için geçerlik ve güvenilirlik çalışması tamamlandıktan sonra aşağıda yer alan son şekli verilmiştir.

1. Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmeye ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?

2. Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?
3. Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
4. Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri, örneğin insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?
5. (i) Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar, örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?
(ii) Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?
6. Arkadaşlarınızın sergiledikleri bu problem davranışlara örnek verir misiniz?
7. Örneklerde verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?
8. (i) Yaşadığınız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?
(ii) Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?
9. Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?
10. Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?
11. Siz arkadaşlık ilişkinizde davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?

3.3.1. Veri Toplama Aracının Geçerlik Çalışması

Araştırmada kullanılan görüşme formunun uzman geçerliğini saptamak amacıyla, görüşme formu soruların uygunluk ve anlaşılabilirliği açısından alandan dört uzman tarafından incelenmiş ve forma son şekli verilmiştir. Bu amaçla uzmanlardan, soru maddelerini inceleyerek, bu soruların ele alınan konuyu kapsayıp kapsamadığını, soruların açık, anlaşılır ve görüşme yapılacak öğrencilerin düzeylerine uygun olup

olmadıklarını ve gerekli olan bilgileri elde etme olasılığını göz önünde bulundurarak kontrol etmeleri istenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, veri toplama aracı yeniden düzenlenmiştir.

3.3.2. Veri Toplama Aracının Güvenirlik Çalışması

Soruların öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla biri yedinci, diğeri ise sekizinci sınıftan iki öğrenci ile ön çalışma yapılmıştır. Ön çalışma yapılacak öğrenciler ile görüşülerek uygun oldukları gün ve saat belirlenmiş ve kendileriyle görüşme yapılmak istendiği bildirilmiştir. Ön görüşmenin başlangıcında, görüşmeci araştırmasının amacını ve nasıl yürütüleceğini, görüşme yapılacak öğrencilere ifade etmiş; ayrıca, verilerin güvenilir bir şekilde elde edilebilmesi amacıyla görüşmenin teybe kaydedilmesi gerektiğini söylemiştir. Ön görüşme, belirlenen gün ve saatlerde müdür yardımcısının belirlediği boş bir sınıfta bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Dokuzuncu sorunun her iki öğrenci tarafından da net olarak anlaşılmadığı görülmüştür. Görüşmeler teybe kaydedilmiştir. Görüşmeler bittikten sonra, öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar dinlenmiştir. Öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda, bu soruya açıklama eklenmiş; dolayısıyla görüşme soruları daha anlaşılır hale getirilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri 22-29 Mart 2007 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeler, öğrencilerin okulda buldukları saatler göz önünde bulundurularak planlanmıştır. Yansız atama yoluyla görüşme yapılacak öğrenciler belirlendikten sonra bir görüşme takvimi hazırlanmıştır.

Görüşmeler sırasında her bir öğrenci için bir tane görüşme formu, görüşme kılavuzu, sözleşme, dijital ses kayıt cihazı, kalem ve silgi kullanılmıştır. Görüşmeler 8 ile 18 dakika arasında sürmüştür.

3.4.1. Görüşme Kılavuzu

Görüşmeler başlatılmadan önce görüşmeci tarafından hangi soruların hangi sırayla sorulacağı ve soruların sorulması sırasında ne kadar detaya inilebileceği gibi ilkelerin

belirtildiği yazılı bir görüşme kılavuzu (Ek 5) hazırlanmıştır. Görüşme kılavuzu, görüşmecinin kaynak kişi ile karşılaştığı anda başlayan ve ayrıldığında sona eren görevlerini, değişen ayrıntılarda içeren bir belgedir (Karasar, 2005). Görüşme kılavuzunda, araştırmacının kendisini nasıl tanıtacağı, amacını nasıl açıklayacağı, görüşülen öğrencilerden beklentilerinin neler olduğunun açıklanması, hangi soruların nasıl ve hangi sırada sorulacağı, kayıt işleminin nasıl yürütüleceği, görüşmenin nasıl sonuçlandırılacağı yer almıştır. Bu amaçla, araştırmacı kendisinin Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı olarak Zihin Engelliler Öğretmenliği Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olduğunu ve bu araştırmada elde edilecek verilerin Yüksek Lisans tezinin verilerini oluşturacağını belirtmiştir.

3.4.2. Görüşme İlkeleri

Öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan sözleşme verilmiş, öğrenciler okuduktan sonra gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul ederlerse sözleşmeyi imzalamaları istenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin görüş ve önerilerini açık, anlaşılır, çekinmeden ve herhangi bir kuşkuya kapılmadan aktarmalarının çok önemli olduğunu da belirtmiştir.

Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından ve bire-bir olarak yapılmıştır. Araştırmacı yapacağı her görüşme öncesinde, görüşeceği öğrenciye araştırmanın, sınıflarındaki kaynaştırma öğrencisinin kaynaştırılmasına yönelik görüşlerinin, kaynaştırma öğrencisiyle yaşadıkları sorunların, bu sorunların nedenleri ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik olduğunu açıklamıştır. Kaynaştırma öğrencisinin anlamını bilmeyen öğrencilere kısa bir açıklama yapılmış ve kaynaştırma öğrencisinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli öğrenci olduğu söylenmiştir.

Araştırmacı görüşme yapacağı öğrenciye, görüşme sırasında akıcılığın bozulmaması, görüşme sonuçlarının daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi ve söylediklerinin eksiksiz kaydedilebilmesi için görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılarak görüşmelerin kayıt edileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu kayıtların ve dökümlerinin güvenilirlik çalışması yapacak olan uzman dışında hiç kimse tarafından dinlenmeyeceğini veya okunmayacağını ifade etmiştir.

Araştırmacı öğrencilere araştırmanın amacını ve verilecek yanıtların gizli tutulma esasını uygun bir şekilde açıklamıştır. Görüşmede sorulacak olan sorular önceden öğrenciye gösterilmemiştir. Sorular görüşmenin yapıldığı anda öğrenciye sorulmuştur. Cevaplama sırasında öğrenci araştırma kapsamının dışına çıktığında, araştırmacı uygun bir dil kullanarak tekrar konuya dönölmesini sağlamıştır.

Araştırmacı, soruların kendisi tarafından sorulacağını belirterek, istenirse sorunun birkaç kez okunabileceğini, sorular yeterince açık değilse açıklama yapılmasını istemekten çekinilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, görüşme esnasında, konuşma hızında yazılı olarak kayıt tutmanın çok zor olduğu, dolayısıyla teyp kaydı yapmak istenildiği de söylenmiştir.

Görüşme soruları kesinleştirildikten sonra bir sıraya konmuş ve sorular belirlenen bu sırayla değiştirilmeden sorulmuştur. Eğer görüşme sırasında öğrenci sorunun yanıtını tam olmak vermezse, ondan örnek vermesi istenmiş, eklemek istediği başka bir şeyin olup olmadığı sorularak soruyu daha açık ve anlaşılır bir şekilde yanıtlaması istenmiştir. Soruların yanıtlandırılması sırasında, sorulan soruyla birlikte bir başka sorunun yanıtı da verilmişe, o soru tekrar sorulmamıştır. Görüşme sırasında öğrenciler tarafından açıklık getirilmesini istedikleri sorular olursa, onları yönlendirmeyecek şekilde gerekli açıklama yapılmıştır. Görüşmeler yapılırken, görüşme yapılacak öğrencilerin isimlerinin kullanılmamasına karar verilmiş ancak öğrencilere istedikleri taktirde isimlerini kullanabilecekleri söylenmiştir.

3.5. Verilerin Dökümü ve Analizi

Araştırma verileri niceliksel olarak analiz edilmiştir. Araştırmacı, hazırlanmış olan görüşme kılavuzuna uygun olarak her öğrenci ile gerçekleştirdiği bireysel görüşmelerini tamamladıktan sonra; kayıtların dökümü aşamasına geçmiştir. Kayıtların dökümü için her bir öğrenci için ayrı bir görüşme formu kullanılmıştır.

Görüşme sırasında araştırmacı tarafından yapılacak ses kaydının, her öğrenci için, hiçbir değişiklik yapılmadan aynen görüşme formuna dökümü yapılmıştır. Böylece yazılı hale getirilen görüşmelerin tamamı tek tek okunarak değerlendirilmiştir. Yapılan bu

değerlendirme sonucunda, her bir soru maddesinin altında yer alabilecek kategorilerin yazılı olduğu “Görüşme Kodlama Anahtarı” (Ek 6) kayıt formu oluşturulmuştur. Böylece görüşme kodlama anahtarında araştırmacının sorularına ve bu soruların yanıtlarını kapsayacak şekilde oluşturulan kategorilere yer verilmiştir.

3.6. Güvenirlilik

Görüşme kodlama anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunun belirlenmesi amacıyla, görüşmelerin dökümünün yapılacağı görüşme formlarından altısı (%30) yansız atama yoluyla seçilmiştir. Seçilen altı görüşme için boş birer görüşme kodlama anahtarı çoğaltılarak alandan bir uzmana verilmiştir. Seçilen görüşme formları araştırmacının kendisi ve uzman tarafından, birbirlerinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarına göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme, görüşülen öğrencinin görüşlerine uygun bulunan kategorinin görüşme kodlama anahtarına işaretlenmesi şeklinde yapılmıştır.

İki araştırmacının yaptığı bu işaretlemelerin tutarlılığını belirlemek amacıyla, işaretlemelerin yapıldığı görüşme kodlama anahtarları her bir sorunun cevabı tek tek ele alınarak karşılaştırılmıştır.

Değerlendiriciler arası güvenilirliğin belirlenebilmesi amacıyla, görüşme kodlama anahtarı boş olarak görüşme yapılan her öğrenci için çoğaltılmıştır. Araştırmacı ve alandan bir uzman, birbirlerinden bağımsız olarak araştırma kapsamında kalan her öğrencinin görüşme formlarını okuyarak, görüşme kodlama anahtarında her sorunun cevabını içeren uygun kategoriyi kodlamışlardır. Kodlamalar sırasında, öğrencinin soruya verdiği yanıtla ilgili kategori işaretlenirken yorum yapılmamış, öğrencinin söylediklerini belirten kategori varsa işaretlenmiş, yoksa “diğer” adı verilen kategori işaretlenmiştir.

Her öğrenci ile ilgili görüşme kodlama anahtarları doldurulduktan sonra, araştırmacı ve uzmanın doldurduğu görüşme kodlama anahtarlarının tutarlılığı ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalar sırasında, araştırmacı ve uzmanın işaretlediği her bir soru maddesini kapsayan kategori kontrol edilerek değerlendiriciler arası “Görüş

Birliği” ya da “Görüş Ayrılığı” şeklinde işaretlemeler yapılmıştır. Araştırmacı ve uzman, ilgili sorunun aynı kategorisini işaretlemişlerse, değerlendiriciler arası görüş birliği olarak kabul edilmiş; ancak, soruya araştırmacı ile uzman farklı kategori işaretlemişlerse, görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı “görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.3.’de soruların güvenilirlik yüzdeleri soru sırasına göre sunulmaktadır. Değerlendiriciler arası güvenirliliğin %70 ile %100 arasında değiştii görölmektedir.

Tablo 3.3.

Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri

SORULAR	GÜVENİRLİK YÜZDELERİ
Soru 1	%83.3
Soru 2	%100
Soru 3	%100
Soru 4	%100
Soru 5a	%83.3
Soru 5b	%100
Soru 6	%70
Soru 7	%85.7
Soru 8a	%100
Soru 8b	%83.3
Soru 9	%100
Soru 10	%100
Soru 11	%88.8

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, görüşme yapılan öğrencilerden elde edilen bilgilerden oluşan araştırma bulguları yer almaktadır. Bulguların sunulmasında görüşme formunda yer alan soruların sıralanışı temel alınmıştır. Bulgulardan alınan alıntılar, her bir görüşülen öğrenciye ilişkin hazırlanan görüşme dökümlerinin satır numarası verilerek yapılmıştır. Görüşme formundan elde edilen bilgiler doğrultusunda formda yer alan her soru ayrı ayrı incelenmiştir.

4.1. “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere ilk olarak “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur, öğrencilerin soruya çeşitli yanıtlar verdikleri görülmüştür. Alınan yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 4.1.’de görülmektedir.

Tablo 4.1.

Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Olumlu düşünüyorum, birlikte öğrenim görmekten memunum, onlar da bizimle birlikte eğitim görmeliler	6
b) Kararsızım, kaynaştırma öğrencileriyle aynı sınıfta öğrenim görmek istediğimden emin değilim	4
c) Olumsuz düşünüyorum, birlikte öğrenim görmemeliyiz, onlar için ayrı eğitim ortamları düzenlenmeli	8
Görüşler Toplamı	18

Tablo 4.1.'de görüldüğü gibi, kendisiyle görüşülen öğrencilerden 6'sı (Altan, Gizem, Melis, Haluk, Emir Esra) kaynaştırma öğrenci olan arkadaşlarıyla aynı sınıfta öğrenim görmekten memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden 4'ü (Hamdi, Sezgin, Mehmet, Rüveyda) kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmek istediklerinden emin olmadıklarını ifade ederlerken, 8 öğrenci (Altuğ, Sinem, Güler, Canan, Öznur, Sami, Betül, Semih) ise kaynaştırma öğrenci olan arkadaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmek istemediklerini, onlar için ayrı eğitim ortamları düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

4.2. “Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere ikinci olarak “Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 4.2.'de görülmektedir.

Tablo 4.2.

Öğrencilerin “Sizce kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Sınıfta işlenen konuların onların seviyesine uygun olduğunu düşünüyorum, bizim yapabildiğimiz dersleri onların da yapabileceklerini düşünüyorum, sınıfta işlenen konuları başarabileceklerini düşünüyorum.	1
b) Sınıfta işlenen bazı konuların onlar için uygun olduğunu, bazılarının da uygun olmadığını düşünüyorum, onların bazı derslerde zorlandıklarını, bazı derslerde de zorlanmadıklarını görüyorum	1
c) Sınıfta işlenen konuların onlar için zor olduğunu düşünüyorum, onlara daha basit konular öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum, buradaki konuların onları başaramadığını görüyorum	16
Görüşler Toplamı	18

Tablo 4.2.'deki verilerden 16 öğrencinin (Altuğ, Sinem, Güler, Hamdi, Sezgin, Canan, Gizem, Öznur, Melis, Sami, Betül, Mehmet, Haluk, Emir, Esra, Semih) sınıfta işlenen konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları için zor olduğunu ve onlara daha basit konular öğretilmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir. İkinci soruyu bir öğrenci (Altan) sınıfta işlenen bazı konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları için uygun olmadığı, bazı konuların ise uygun olduğu şeklinde yanıtlamıştır. Bir öğrenci ise, sınıfta işlenen konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşı için uygun olduğunu söylemiştir.

“Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?” sorusuna Sezgin, “*Ağır geliyo bu konular.*” (s. 14) şeklinde; Öznur, “*Biraz daha basit konular öğretilmesi gerekiyo diye düşünüyorum.*” (s. 14) şeklinde; Melis, “*Hani aynı konuları görüyoruz ama onlar biraz daha yavaş algıladıkları için daha etüd gibi bişeyler mesela daha iyi olur*” (s. 16) şeklinde yanıt verirlerken, Altan, “*Başarısını aslında kendini verdiği zaman iyi etkiliyo, güzel bir şekilde.*” (s. 15) biçiminde yanıt vermiştir.

4.3. “Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere üçüncü olarak, “Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve yanıtları alınmıştır. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 4.3.'de görülmektedir.

Tablo 4.3.**Öğrencilerin “Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar**

Yanıtlar	f
a) Evet düşünüyorum, bize verilen ödev, görev ve sorumluluklar onlara da verilmeli, yazılılarda bize sorulan sorular onlara da sorulmalı, bizim yapabildiklerimizi onlar da yapabilir	6
b) Kısmen, emin değilim, onlar bizim yapabildiğimiz herşeyi yapamazlar, ödevlerde zorlanabilirler, yazılı ve sözlü sorularının hepsini yanıtlayamayabilirler	2
c) Hayır düşünmüyorum, bizim yaptığımız ödevleri, yazılı ve sözlü sorularını onlar yapamazlar, onların seviyelerine uygun gerekli düzenlemeler yapılmalı	10
Görüşlerin Toplamı	18

Tablo 4.3.'e göre öğrencilerden 6'sı (Sinem, Hamdi, Sezgin, Gizem, Mehmet, Rüveyda) kendilerine verilen ödev, görev ve sorumlulukların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarına da verilmesi gerektiğini, kendilerinin yapabildikleri soruları arkadaşlarının da yapabileceklerini söylemişlerdir. İki öğrenci (Altan ve Esra) kendilerinin yapabildikleri her şeyi kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının yapamayacaklarını, yazılı ve sözlülerde onların yanıtladıkları her soruyu arkadaşlarının yanıtlayamayacaklarını ifade etmişlerdir. On öğrenci (Altuğ, Güler, Canan, Öznur, Melis, Sami, Betül, Semih, Haluk, Emir) ise, kendilerinin yaptıkları ödevleri, yanıtladıkları yazılı ve sözlü sorularını kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının yanıtlayamayacaklarını, onların seviyelerine uygun gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna Melis, “Yazılılarda herkese eşit soruluyo ama ona biraz daha farklı sorulması gerekiyo çünkü bütün yazılıları eksilerde.”(s. 25) şeklinde; Sami, “Zaten arkadaşımız anlayamadığı için nöbetini de tam aksatıyor. Mesela bu yüzden kapıda duran için kapı açılmıyor ve gelen öğretmenimiz de içeri giremiyor şu aşağıdaki kapıda. O yüzden biraz sorun olabiliyor, aslında olmaması lazım yani. Nöbet olarak tutmaması lazım aslında.” (s. 38-41) şeklinde yanıt vermiştir.

Aynı soruya Rüveyda ise, “*Ne kadar olursa olsun, herkesin aynı haklara sahip olması gerekir. İnsan hakları diye bir şey bu da. İnsan hakları her insan için geçerli olduğuna gibi bence bu arkadaşlarımız için de geçerlidir.*” (s. 28- 29) şeklinde yanıt vermiştir.

4.4. “Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere dördüncü soru olarak, “Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 4.4.’de yer almaktadır.

Tablo 4.4.

Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Evet düşünüyorum, okulda öğrenilen bilgiler onlar için yeterli düzeydedir, burada insanlarla nasıl ilişki kurulacağını, vatandaşlık bilgilerini ve toplumsal yaşam kurallarını öğrendiklerini düşünüyorum	5
b) Emin değilim, okulda öğrenilen kuralların, vatandaşlık bilgisinin onlar tarafından tam olarak anlaşıldığını düşünmüyorum	6
c) Hayır düşünmüyorum, genel eğitim sınıflarında verilen eğitimin kaynaştırma öğrencilerine gerekli bilgi ve becerileri, toplumsal yaşama katılımı, vatandaşlık bilgisini kazandırabileceğini düşünmüyorum	7
Görüşlerin Toplamı	18

Tablo 4.4. incelendiğinde öğrencilerden 5'i (Güler, Hamdi, Altan, Gizem, Rüveyda) okulda verilen bilgilerin arkadaşları için yeterli düzeyde olduğu, okulda insanlarla nasıl ilişki kurulacağını, vatandaşlık bilgisini ve toplumsal yaşam kurallarını öğrendiklerini; öğrencilerden 6'sı (Altuğ, Sinem, Öznur, Melis, Betül, Emir) vatandaşlık bilgisinin, insan ilişkilerinin kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları tarafından tam olarak anlaşıldığını düşünmediklerini; öğrencilerden 7'si (Sezgin, Canan, Sami, Mehmet, Haluk, Semih, Esra) ise genel eğitim sınıflarında verilen eğitimin kaynaştırma öğrencilerine gerekli bilgi ve becerileri, toplumsal yaşama katılımı, vatandaşlık bilgisini kazandırabileceğini düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

“Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna Sezgin, “*Düşünmüyorum, yok yani. Özel eğitim okulu olsa daha iyi olur. İnsan ilişkileri, toplum kuralları, arkadaşlık ilişkileri falan, burada.... yok yani, ümitsizim.*” (s. 28-29) şeklinde; Altuğ, “*Pek zannetmiyorum. İnsan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi gibi konularda alıyo da, o kadar da çok değil.*” (s. 30-31) şeklinde; Gamze, “*Evet, düşünüyorum. Eğer dinlerse, derslere katılırsa, yapabileceğini düşünüyorum. Nasıl biz öğreniyorsak, o da öğrenebilir yani. Küçük çocuk nasıl öğrenebiliyorsa, o da öğrenebilir. O kadarını da, yani o da düşünebilir demek istiyorum.*” (s. 52, 55-56) şeklinde; Sami, “*Düşünmüyorum. Çünkü arkadaşımız programa ayak uyduramıyor, baya bi geride kalıyor. Ama tabi okula gelmeseydi, mesela şimdi arkadaş çevresi oldu. Hep evde kalsaydı arkadaşlarla bir anlamda konuşmayı, insanlarla diyalog kurmayı öğrendi. Biz de biraz ona yardım ettiğimiz için, o da bizim seviyemize geldi gibi bir şey. Yani diyalog kurmada. Önceden diyalog kuramıyordu, kimseyle konuşmuyordu, herkese küskündü, tek başına oturuyordu. Şimdi arkadaşları var.*” (s. 55-56, 58-62) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.5. (i)“Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğın, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?”

Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere beşinci olarak, “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğın, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 4.5.(i)’de öğrencilerin verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.5.(i) incelendiğinde, 6 öğrencinin (Altuğ, Sinem, Öznur, Betül, Esra, Haluk) kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının her zaman problem davranış sergilediğini; 9 öğrencinin (Güler, Hamdi, Sezgin, Altan, Canan, Gizem, Sami, Emir, Rüyeyda) arkadaşlarının bazen problem davranış sergilediğini; 3 öğrencinin (Melis, Semih, Mehmet) ise, arkadaşlarının problem davranış sergilemediklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 4.5. (i)

Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğın, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?”

Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Evet, her zaman sergiliyor	6
b) Bazen sergiliyor	9
c) Hayır, sergilemiyor	3
Görüşlerin Toplamı	18

“Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?” sorusuna Öznur, “*Mesela diyelim öğretmen genel birşey soruyo. Böyle çok hırçın böyle bağırarak cevap veriyö. Mesela herkes ders dinlerken biri birşey söylediği zaman hemen bağırıyo öğretmenin yanında. O yüzden ders biraz bölünüyo.*” (s. 55-58) şeklinde; Sami, “*Öğretmenimiz kaldırmadığı takdirde derste ses bile çıkartmıyor. Sadece tenefüslerde o da dışarı çıkan arkadaşlarıyla konuşuyor. Derste yani hiç çıkartmıyor sadece öğretmenimiz kaldırır. Tenefüste kötü söz olmasa bile arkadaşlarımıza sataşabiliyor. Biraz onlar kavga çıkartıyor. O yüzden biz de yani küçük yaklaşıyoruz yani hani zekası biraz geride olduğu için ağırdan almıyoruz o yüzden problem çıkıyor. Bazı arkadaşlarımız da çok sinirleniyor onun davranışlarına o yüzden saldırıyor, onun da hoşuna gidiyor ama.*” (s. 67-72) şeklinde; Betül, “*Çok konuşuyo derste. Bir de arkada oturuyo. Öğretmenler bazen bağırıyo, ağlamaya başlıyo. Ondan, öğretmenler disipline götürüyo bazı zamanlar. Öğretmenlerin de öyle yapmamasını, yani neden öyle yapıyorlar, onu da anlamıyoruz. Ama bazen derste konuşuyo kendi kendine, kendi kendine güliyo. Öğretmenler diyo neden güliyosun, sana ne güliüyom diyo. Mesela, öyle şeyler var. Bazen korkuyoruz ondan yani.*” (s. 53-58) şeklinde, Haluk, “*Arkadaşımız ders işlenişini bozuyo, herşeye güliyo, öğretmenimiz de sinirleniyö*” (s. 50-51) şeklinde; Esra, “*Çok sesli konuşması var başta. Bir de derste tam bütün dikkatimizi tahtaya verirken öğretmen bize birşey anlatınca, o oradan bağırma, çantayı düşürmeler, bu sefer öğretmen de ona kızıyo. Nasıl böyle birisi içeri gelince dikkat dağılıyo, aynı öyle. Çünkü kendi dikkati de dağılıyo öğretmenin*” (s. 63-67) şeklinde yanıt vermiştir.

4.5. (ii)“Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Öğrencilere, “Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 4.5.(ii)’da bu soruya verilen yanıtlar ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.5.(ii)**Öğrencilerin “Bu tür davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar**

Yanıtlar	f
a) Evet, sadece kaynaştırma öğrencileri sergiliyor	3
b) Sadece kaynaştırma öğrencileri değil, bazen diğer arkadaşlarımız da bu tür davranışlar sergiliyorlar	11
c) Hayır, diğer arkadaşlarımız da kaynaştırma öğrencileri kadar problem davranışlar sergiliyorlar; bazen normal gelişim gösteren arkadaşlarımız kaynaştırma öğrencilerinden daha fazla problem davranışlar sergiliyorlar	4
Görüşlerin Toplamı	18

Tablo 4.5.(ii) incelendiğinde 3 öğrencinin (Altan, Öznur, Rüveyda) problem davranışları sadece kaynaştırma öğrencilerinin sergilediklerini söylediği, 11 öğrencinin (Altuğ, Sinem, Güler, Sezgin, Gizem, Sami, Betül, Esra, Semih, Haluk, Emir) problem davranışları sadece kaynaştırma öğrencilerinin değil, bazen diğer öğrencilerin de bu tür davranışlar sergilediklerini söyledikleri, 4 öğrencinin (Hamdi, Canan, Melis, Mehmet) ise diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencileri kadar problemleri davranışlar sergiledikleri, bazen de normal gelişim gösteren arkadaşlarının kaynaştırma öğrencilerinden daha fazla problem davranış sergilediklerini söyledikleri görülmektedir.

“Bu tür davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?” sorusuna Altan, “*Bu tür davranışları yapan oluyo tabi de fazla olmuyo. Arkadaşımızdan başka yapan olmuyo.*” (s. 44) şeklinde; Canan, “*Aslında akli yerinde olanlar da çok şımarıyorlar, hatta onlar daha fazla şımarıyorlar.*” (s. 80) şeklinde; Sami, “*Bizim sınıfta çok kişi yapıyor.*” (s. 75) şeklinde yanıt vermiştir.

4.6. “Arkadaşlarımızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?”**Sorusuna İlişkin Bulgular**

Öğrencilere, yedinci olarak, “Arkadaşlarımızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?” sorusu sorulmuştur. Tablo 4.6.’de bu sorunun yanıtları ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.6.

Öğrencilerin “Arkadaşlarınızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Parmak kaldırmadan izinsiz konuşma	13
f) Kötü sözler söyleme	9
g) Arkadaşlarını rahatsız etme (Saldırganlık, vurma, itme, tükürme)	6
h) Diğer	4
Görüşlerin Toplamı	32

Tablo 4.6. incelendiğinde 13 öğrencinin (Altuğ, Güler, Sezgin, Altan, Canan, Gizem, Öznur, Betül, Esra, Semih, Emir, Haluk, Mehmet) dersin işlenişi sırasında kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının konuştuklarını söyledikleri, 9 öğrencinin (Altuğ, Sinem, Öznur, Altan, Betül, Esra, Mehmet, Emir, Rüveyda) kötü sözler söylediklerini, küfür ettiklerini, dalga geçip lakap taktıklarını söyledikleri, 6 öğrencinin (Sinem, Altan, Esra, Sami, Haluk, Melis) kaynaştırma öğrencilerinin kendilerini rahatsız ettiğini ve vurduğunu söyledikleri görülmektedir. Dört öğrencinin (Hamdi, Haluk, Öznur, Betül) yanıtları ise, araştırmacı tarafından “diğer” kategorisine yerleştirilmiştir. Bu yanıtlarda öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinden birinin kızgın olduğunda masaya vurup sinirini masadan çıkarttığını, birinin nedensiz yere güldüğünü, birinin sigara içtiğini ve kendi kendine güldüğünü, birinin ise, kollarını jiletle kesip evden kaçmaya teşebbüs ettiğini söylemişlerdir.

“Arkadaşlarınızın sergilediği problem davranışlara örnekler verir misiniz?” sorusuna Altuğ, “*Konuşuyo, öteki arkadaşları da konuşturuyo. Bazen gülüyolar konuşurlarsa yanındaki arkadaşlarla gülüyolar. Silgileri parçalıyo, atıyo. Kötü sözler, küfür falan var.*” (s. 35-37) şeklinde; Sinem, “*Ödevini yapmıyo, mesela bu hurkaların üzerine kot ceket falan giymek yasak, o giyiyo. Derste kola içiyo ve çöpe gidip geliyo.*” (s. 56-58) şeklinde; Altan, “*Mesela şımarık arkadaşlarımızı örnek alıyo bizi örnek almazken. Mesela derste lakap takıyo şımarık arkadaşlarımızla, bağırarak onu söylüyo onlara, öğretmen de kızıyo bu duruma.*” (s. 46-48) şeklinde; Melis, “*Arkadaşlarına çok vuruyo, derste hiç konuşmaz ama vurma var.*” (s. 41) şeklinde; Emir, “*Arkadaş grubu kötü*

olduğu için durmadan derslerde konuşuyorlar. Bazen öğretmenlerin yanında bile bağırıp duruyorlar. Bazen de öğretmenin arkasından hareket yapıp konuşuyorlar.” (s. 58-60) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.7. “Örneklere verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Görüşmelerde öğrencilere, “Örneklere verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 4.7.’de öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.7’de öğrencilerin 7. soruya verdikleri yanıtlar yer almaktadır. Tablo 4.7. incelendiğinde, öğrencilerden 14’ünün (Altuğ, Sinem, Güler, Rüveyda, Sezgin, Canan, Gizem, Mehmet, Emir, Esra, Haluk, Melis, Öznur, Sami) kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının sergiledikleri problem davranışların sınıf düzenini bozduğunu söyledikleri, 6’sının (Öznur, Altuğ, Hamdi, Altan, Gizem, Emir) sınıfta gürültü çıkarttıklarını söyledikleri, öğrencilerden 4’ünün (Semih, Esra, Betül, Haluk) kaynaştırma öğrencilerinin sergiledikleri problem davranışlar yüzünden sınıfta yeterince ders işleyemediklerini söyledikleri ve 1 öğrencinin (Öznur) ise, kaynaştırma öğrencisinin öğretmenin sözünü dinlemediğini söylediği görülmektedir.

Tablo 4.7.

Öğrencilerin “Örneklere verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Dersin düzeni bozuluyor	14
b) Sınıfta gürültü çıkıyor	6
c) Ders yeterince işlenmiyor ve biz de derslerde geri kalıyoruz	4
d) Öğretmenin sözü dinlenmiyor	1
Görüşlerin Toplamı	25

“Örneklerde verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?” sorusuna Altuğ, “*Ders işlerken o güliyo sonra hoca bağıriyo ona, ders bozuluyo, öyle kalıyo.*” (s. 43-44) şeklinde; Sezgin, “*Bazı kere düzeni bozuyo. Yani ders kaynıyo, daha çok o konuştu mu hoca kızıyo ona. Bi bakıyoruz başka yerden başka yere gidiyo konu.*”(s. 47-48) şeklinde; Gizem, “*Derste dikkatimizi bozduğu halde sınıf dikkatimizi de bozuyo. Öğretmeni dinlerken, öğretmeni mi dinleyeceğiz, onun defter karıştırmalarını mı dinleyeceğiz?*” (s. 72,73) şeklinde; Öznur, “*Öğretmenler biraz şikayetçi. Söz geçiremiyorlar, mecburen ders bozulmuş oluyo. Diyelim herkes konsantre oluyo derse, o anda bi ses gelince yani olur olmaz, herkesin konsantrasyonu bozuluyo. Kimse dersini iyi algulamıyo.*” (s. 82-83, 85-86) şeklinde; Rügeyda, “*Sınıf disiplinini olumsuz olarak da etkiliyo yani bağırması, çağırması öğretmen yönünden sınıf yönünden olumsuz etkiliyo. Mesela dersin ortasında bağırdığında dersimiz bölünüp başka bi konuya, saygısızlık yönünden başka bi konuya geçildiğinde bazı öğrenciler anlamayıp bocalayabiliyorlar. O yüzden de olumsuzluk oluyo.*” (s. 82-85) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.8.(i) “Yaşadığımız problem davranışların nedenlerini neye bağıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.8.(i)’de öğrencilere yöneltilen “Yaşadığımız problem davranışların nedenlerini neye bağıyorsunuz?” sorusunun yanıtları ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.8.(i)

Öğrencilerin “Yaşadığımız problem davranışların nedenlerini neye bağıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Arkadaşımız bizden farklı olduğu için	13
b) Ailesinden eğitim almadığı için	2
c) Arkadaşımız dikkat çekmek istediği için	2
d) Arkadaşımızın dikkati dağınık olduğu için	1
e) Sınıftaki konuları anlamadığı için canı sıkılıyor ve sorun yaratıyor	2
h) Diğer	4
Görüşlerin Toplamı	24

Tablo 4.8.(i).’de öğrencilerden 13’ünün (Güler, Hamdi, Sezgin, Altan, Canan, Gizem, Emir, Semih, Esra, Haluk, Melis, Öznur, Betül) kaynaştırma öğrencilerinin kendilerinden farklı olduğu oldukları için problem davranışlar sergilediklerini düşündükleri, öğrencilerden 2’sinin (Mehmet, Esra) kaynaştırma öğrencilerinin ailelerinden yeterli eğitimi almadıkları için problem davranışlar sergilediklerini düşündükleri, öğrencilerden 2’sinin (Sami, Rüveyda) kaynaştırma öğrencilerinin dikkat çekmek istedikleri için problem davranışlar sergilediklerini düşündükleri, öğrencilerden 1’inin (Gizem) kaynaştırma öğrencisinin dikkati dağınık olduğu için problem davranışlar sergilediklerini düşündüğü, öğrencilerden 4’ünün de (Sinem, Altan, Emir, Öznur) “diğer” bölümüne ilişkin görüş bildirdikleri görülmektedir. “Diğer” bölümünde öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin anne-baba ayrılığı, aile problemleri ve kötü arkadaş çevresi yüzünden problem davranışlar sergilediklerini söylemişlerdir.

“Yaşadığımız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?” sorusuna Altuğ, “Sınıfta canı sıkılıyo derslerde, ondan sonra konuşuyo, o konuşunca artık öteki arkadaşlar da konuşuyo zaten. Ondan sonra bütün sınıf şey olunca hoca bağıriyo.” (s. 46-47) şeklinde; Sinem, “Arkadaşımızın annesiyle babası ayrıymış, onu öğrendim. O yüzden psikolojisi bozulmuştur, o yüzden böyle şeyler yapıyodur.” (s. 71-72) şeklinde; Altan, “Valla kötü arkadaşlıklar sebep oluyo.” (s. 65) şeklinde; Melis, “Derleri pek anlayamaması zannediyorum.” (s. 49) şeklinde; Sami, “Bence yani, şimdi çocuk derslerde kendini gösteremiyor. Çünkü bir nevi kendini göstermeye çalışıyor bize. Diyalog kurmaya çalışıyor. Çünkü, çoğu erkek arkadaşımız zeka düzeyi düşük olduğu için onunla arkadaşlık kurmuyor. Tabi çok yalnız kalıyor. Ya, o da tabi bize kendini göstermeye çalışıyor ve bizimle iletişim kurmaya çalışıyor. Bence bu yüzden.” (s. 101-105) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.8.(ii) “Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.8.(ii).’de öğrencilerin “Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.8.(ii)**Öğrencilerin “Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar**

Yanıtlar	f
a) Evet, etkiler. Öğretmen çok disiplinliyse, sınıf kuralları uygulanıyorsa sınıfta yaramazlık yapamıyorlar	13
b) Kararsızım, belli olmuyor. Bazen öğretmeni dinliyorlar, bazen de dinlemiyorlar; sınıf kurallarını bazen dikkate alıyorlar, bazen de almıyorlar	1
c) Hayır, etkilemiyor. Öğretmen ne kadar disiplinli olursa olsun, ne kadar kural koyarsa koysun arkadaşlarımızın davranışları değişmiyor.	4
Görüşlerin Toplamı	18

Tablo 4.8(ii). incelendiğinde, 13 öğrencinin (Altuğ, Sinem, Sezgin, Canan, Gizem, Mehmet, Emir, Semih, Haluk, Melis, Öznur, Betül, Rüveyda) öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesinin kaynaştırma öğrencilerinin davranışlarını etkilediğini söylediği, 1 öğrencinin (Altan) öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesinin ya da belirlememesinin arkadaşlarının davranışlarını bazen etkilediğini ama bazen etkilemediğini söylediği, 4 öğrencinin (Hamdi, Güler, Esra, Sami) ise öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemelerinin ya da belirlememelerinin arkadaşlarını problem davranışlarını etkilemediği söyledikleri görülmektedir.

“Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?” sorusunu Altuğ, “*Öğretmene göre değişiyor. Mesela Beden Eğitimi öğretmenimiz var bizim onda kimse konuşamıyo ya da müdürün dersinde, ama İngilizce’nin ve ya da Sınıf Öğretmenimizin, onlarda konuşuyo.*” (s. 52-54) şeklinde; Güler, “*Bence etkilemiyo, istediği zaman konuşabiliyo. Bütün öğretmenleri eşit olarak görüyo bence.*” (s. 73-74) şeklinde yanıtlamışlardır.

4.9. “Kaynaştırma öğrencisi arkadaşımızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.9.’da öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi arkadaşımızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri

hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.9. incelendiğinde, 7 öğrencinin (Altuğ, Sezgin, Altan, Semih, Haluk, Melis, Öznur) kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının derse katılmadıkları için canlarının sıkıldığını ve sınıfta problem yarattıklarını söyledikleri, 5 öğrencinin (Rüveyda, Mehmet, Emir, Esra, Sami) arkadaşlarının derse katılmadıkları için sorun yaratarak dikkat çekmeye çalıştıklarını söyledikleri, 2 öğrencinin (Güler, Canan) arkadaşlarının sınıfta uyduklarını söyledikleri, iki öğrencinin (Sinem, Gizem) arkadaşlarının dersleri dinlemeyip camdan dışarıyı seyrettiklerini söyledikleri, 2 öğrencinin (Altan, Güler) arkadaşlarının ders yerine başka şeylerle ilgilendiklerini söyledikleri, 2 öğrencinin (Betül, Hamdi) ise “diğer” bölümüne ilişkin görüş bildirdikleri görülmektedir. “Diğer” bölümünde öğrenciler, arkadaşlarından birinin aile ortamının bozuk olmasından dolayı derse katılmadığını, diğerinin ise derse katılmadığını ama problem davranış da sergilemediğini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.9

Öğrencilerin “Kaynaştırma öğrencisi arkadaşımızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Derse katılmadığı için canı sıkılıyor ve sınıfta problem yaratıyor	7
b) Derse katılmadığı için sınıfta sorun yaratarak dikkat çekmeye çalışıyor	5
d) Sınıfta uyuyor	2
e) Dersi dinlemeyip camdan dışarısını seyrediyor	2
f) Ders yerine başka şeylerle ilgileniyor, örneğin resim yapıyor, oyun oynuyor	2
g) Diğer	2
Görüşlerin Toplamı	20

“Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna Altuğ, “*Derse katılsa, anlasa konuşmaz ama derse katılsa bile anlamıyo, işte ondan sonra bırakıyo, konuşuyo.*” (s. 57-58) şeklinde; Sinem, “*Genellikle arkadaşımız camdan bakıyo. Bütün öğretmenler o konuda şikayetçi ama derslerde anlamadığı için dışarı bakmak onu daha rahatlatır.*” (s. 85-86) şeklinde; Altan, “*Derse katılmadığı için ara sıra şımarıyo, çok şımarıyo ama rar sıra şımarıyo. Derse yazı yazmadan deftere resimler falan çiziyo, adını falan yazıyo.*” (s. 75-76) şeklinde; Öznur, “*Şimdi derslere katılmadığı için, diğerlerinden daha geri olduğunu kendi de biliyo. O yüzden bi sorun oluyo yani onun için. Bizden geri olduğunu anlayınca, ister istemez depresyona giriyo.*” (s. 107-109) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.10 “Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.10.’da öğrencilerin “Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.10.

Öğrencilerin “Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Kendi seviyelerine uygun bir okula gitmeliler	3
b) Bizim okulumuzda farklı olan arkadaşlarımız için ayrı bir sınıf açılmalı, çünkü derslerimizi anlamıyorlar ama teneffüste beraber oynayabiliriz	7
c) Öğretmenlerimiz onlara daha fazla yardımcı olmalı, konuları onların da anlayabileceği şekilde anlatmalılar, ek araç kullanmalılar	13
d) Anne-babaları okula daha fazla gelmeliler, çocuklarının durumlarını takip etmeliler	13
e) Öğretmenlerimiz onları arka sıralara değil de, daha ön sıralara oturtmalılar, böylece arkadaşlarımız dersleri hem daha yakından takip edebilirler, hem de öğretmenlerimize yakın olunca fazla sorun çıkaramazlar	2
Görüşlerin Toplamı	38

Tablo 4.10.'da görüldüğü gibi, öğrencilerden 3'ü (Hamdi, Sezgin, Mehmet) kaynaştırma öğrencilerinin genel eğitim okullarında değil, kendi seviyelerine uygun olan okullara öğrenim görmeleri gerektiği söylemişler, öğrencilerden 7'si (Altuğ, Sinem, Güler, Canan, Semih, Sami, Öznur) kaynaştırma öğrencileriyle fazla sorun yaşamadıklarını, sadece derslerde onlarla aynı sınıfı paylaşmak istemediklerini ancak teneffüslerde birlikte oynayabileceklerini ifade etmişler, öğrencilerden 13'ü (Rüveyda, Betül, Esra, Emir, Sezgin, Altan, Canan, Gizem, Hamdi, Sami, Haluk, Melis, Öznur) öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine daha yardımcı olmaları gerektiğini, sınıfta işlenen konuları onların da anlayabileceği gibi anlatmalarını ve dersi anlatırken ek araç-gereç kullanmaları gerektiğini ifade etmişler, öğrencilerden 13'ü (Rüveyda, Betül, Sami, Haluk, Melis, Öznur, Esra, Emir, Mehmet, Canan, Gizem, Güler, Sinem) kaynaştırma öğrencilerinin anne-babalarının okula daha fazla gelip gitmeleri gerektiğini ve çocuklarının durumlarını takip etmeleri gerektiğini söylemişler, öğrencilerden 2'si (Canan, Betül) ise öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerini arka sıralara değil de, daha ön sıralara oturtmaları gerektiğini, böylece arkadaşlarının dersleri hem daha yakından takip edebileceklerini, hem de öğretmenlere yakın olunca fazla sorun çıkaramayacaklarını ifade etmişlerdir.

“Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusuna Sinem, *“Kaynaştırma arkadaşlarımıza ayrı bir sınıf tutulabilir. Onlara özel bir öğretmen, onların seviyesine uygun. Biz normal kendi sınıflarımızda ders görsek, onlar bu derslikte ders görseler daha iyi olacak onlar için ve bizim için. Öğretmenler daha saygılı olmalılar. Öğretmenlerimiz o arkadaşlarımızı pek anlamıyor, haksızlık ediyorlar.”* (s. 90-95) şeklinde; Güler, *“Ailelerin desteği alınmalı ve özel sınıf yapılmalı.”* (s. 81) şeklinde; Hamdi, *“Aileler özel eğitim aldirmalı. Öğretmenlerimiz de yani, onların zekasına göre sorular sormalı.”* (s. 75-76) şeklinde; Canan, *“Sınıf içerisinde onlara biraz daha ilgi gösterip mesela en azından kapı tarafında bile olsa ön tarafta oturup, mesela ilgi gösterip, anladın mı, neresini anlamadın mesela, öyle şey yapabilirler.”* (s. 109-110) şeklinde; Öznur, *“Öğretmenler biraz daha ayrıcalıklı davranmalı, o davranışları göstermemesi için. Ayrıcalıklı derken biraz daha yumuşak davranmalı gerekiyo ona. Ya da ayrı bir sınıfta onlar ders görse daha iyi olur onların geleceği için. Hem onların özel öğretmenlerle normal öğretmenler arasında fark olur.”*

O yüzden onlar için daha iyi olur diye düşünüyorum.” (s. 116-119) şeklinde; Samet, “Şimdi okulumuzda yeterli bir sayı olsa ayrı bir sınıfa almak, çalışanları da ayrı bir sınıfa almak. Yani şey çünkü, çalışanlar ayrı bir sınıfta olsa, düzey aynı olacak. Tembeller aynı bir sınıfta olsa düzey aynı olacak. Yani zekası düşük olanlar seviye olarak aynı sınıfta olacak. Mesela şimdi zekası onun gibi kaynaştırma olanlar, başka olanlar da olsa onun davranışlar gösterebilirler. Mesela arkadaşımız da bunlarla daha iyi anlaşabilir. Çünkü onlar da başkalarıyla arkadaşlık kuramıyor, onlar da toplumdaki bir nevi dışlanıyor. Bizim arkadaşımız da dışlandığı için, onlar yani birbirleriyle daha iyi iletişim kurabilirler. Yani sınıfların ayrılması, bence iletişimlerini kendi aralarında daha iyi yapabilir.” (s. 119-127) şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.11.“Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.11.’de öğrencilerin “Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 4.11.’de öğrencilerden 16’sının (Rüveyda, Altuğ, Sinem, Güler, Hamdi, Sezgin, Altan, Canan, Esra, Emir, Mehmet, Haluk, Melis, Öznur, Betül, Sami) arkadaşlarımıza yardımcı olmalıyız, anlamadıkları derslerde onlara yardımcı olmalıyız dedikleri, öğrencilerden 7’sinin (Güler, Canan, Altan, Emir, Semih, Melis, Sami) arkadaşlarımızla kavga etmemeliyiz, bir sorun varsa konuşarak aramızda çözmeliyiz dedikleri, öğrencilerden 3’ünün (Emir, Esra, Gizem) arkadaşlarımıza sınıf ve okul kurallarını hatırlatmalıyız dedikleri ve öğrencilerden 5’inin de (Sezgin, Mehmet, Betül, Sami, Öznur) bahçede oyun oynarken onları da aramıza almalıyız, oyunlarda onları dışlamamalıyız dedikleri görülmektedir.

Tablo 4.11.

Öğrencilerin, “Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Yanıtlar	f
a) Arkadaşlarımıza yardımcı olmalıyız, anlamadıkları derslerde onlara yardım etmeliyiz, ödevlerine yardımcı olmalıyız	16
b) Arkadaşlarımızla kavga etmemeliyiz, bir sorun varsa bağırarak yerine onları sakince uyarmalıyız	7
d) Arkadaşlarımıza sınıf ve okul kurallarını hatırlatmalıyız	3
e) Bahçede oyun oynarken, onları da aramıza almalıyız, oyunlarda onları dışlamamalıyız	5
Görüşlerin Toplamı	31

“Siz arkadaşlık ilişkilerinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna Altuğ, “*Dersi anlatabiliriz, yardım ederiz, ödevlerini yapamadı veya bulamadı işte internetten araştırma ödevleri var, ona yardım edebiliriz.*” (s. 71-72) şeklinde; Sinem, “*Derslerde mesela onlara yardımcı olmalıyız, yardımcı olursak bel dersleri daha iyi kavrayabilirler, zekaları daha üstün seviyeye çıkabilir belki. Biraz zor ama yine başarılı olabilirler.*” (s. 103-105) şeklinde; Güler, “*Bence ona kötü davranmalılar.*” (s. 90) şeklinde; Canan, “*Onunla dalga geçmemeliyiz.*” (s. 117) şeklinde; Sami, “*Yani arkadaşımıza yani iyi davransak, o da bize yani biraz arkadaşça davranacak. Gerçekten onu arkadaşımızmış gibi grup olarak, mesela biz hep grup olarak geziyoruz biz çoğu kez, grubumuza alsak, onun da yani kötü davranışları azalabilir diye düşünüyorum. Yani onun zeka düzeyinin altta olmasını, yani öyle bir şey yokmuş gibi anlamalıyız ve ona öyle davranmalıyız bence. Yani gerçek arkadaşımızmış gibi, kendimizden biri gibi.*” (s. 146-150) şeklinde; Emir, “*Belli kuralları öğretebiliriz.*” (s. 109) şeklinde yanıt vermişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularından elde edilen normal gelişim gösteren öğrencilerin görüşlerinin yorumu ve literatürle karşılaştırmalar yer almaktadır.

5.1. Tartışma

Bu çalışmada, ilköğretim ikinci kademedeki kaynaştırma sınıflarında eğitim ve öğretime devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerini belirlemek, kaynaştırma öğrencileriyle yaşadıkları sorunları saptamak ve bu sorunların nedenlerine ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini almak hedeflenmiştir. Aşağıda, ulaşılan bulguların yorumu yer almaktadır.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilerden kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarıyla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleri istendiğinde, öğrencilerin farklı yanıtlar verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin çoğu, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşıyla aynı sınıfta öğrenim görmek istemediklerini, zihinsel yetersizliği olan arkadaşlarının ayrı okullarda eğitim görmelerinin hem kendileri için, hem de onlar için daha yararlı olacağını ifade etmişlerdir. Buna gerekçe olarak da, arkadaşlarının problemleri davranışları sergilediklerini, dolayısıyla sınıf disiplinini olumsuz yönde etkilediklerini, kaynaştırma öğrencilerinin sınavlarda aldıkları düşük notların sınıf ortalamasını da olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler de, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşıyla aynı sınıfta öğrenim görmekten memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden bazıları da, aynı sınıfta öğrenim görmek isteyip istemediklerinden emin olmadıklarını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular bu konu ile ilgili daha önceden yürütülmüş olan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Örneğin, Şahbaz (2003) tarafından yürütülen bir çalışmada

kaynaştırma sınıflarına devam eden zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları tarafından ya hiç tercih edilmediği ya da en fazla bir-iki kişi tarafından tercih edildiği görülmüştür.

Nowicki ve Sandieson (2002) tarafından yürütülen çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Çalışmada, benzer şekilde, zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin sınıflarındaki normal gelişim gösteren arkadaşları tarafından kolay kabul edilmediği, zaten akademik açıdan sorun yaşayan kaynaştırma öğrencileri, bir de akranları tarafından kabul edilmeme durumuyla karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrenciler, sınıfta işlenen konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları için zor olduğunu ve onlara daha basit konular öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sadece bir öğrenci, sınıfta işlenen bazı konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları için uygun olmadığını, bazı konuların ise uygun olduğunu belirtmiş; bir öğrenci ise, sınıfta işlenen konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşı için uygun olduğunu söylemiştir. Öğrenciler genel olarak, sınıfta işlenen konuların kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşları için oldukça zor olduğunu, arkadaşlarının konuların zorluğundan dolayı dersleri takip edemediklerini ifade etmişlerdir.

Mastropieri ve Scruggs (2000), Salend (1988) yukarıdaki bulguya paralel olarak, kaynaştırmaya ilişkin olumsuz görüşlere sahip olan öğretmenlerin, özel gereksinimli öğrencilere uygun öğretim programı hazırlamalarının ve uygulama konusunda da yeterli donanıma sahip olmamalarının, kaynaştırma uygulaması önünde bir engel oluşturduğunu ve kaynaştırma öğrencilerinin genel eğitimde zorlanmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Ayrıca, Kırcaali-Iftar (1998) da, başta yöneticiler olmak üzere tüm okul personelinin kaynaştırma öğrencisinin öğrenimi için gerekli araç-gereçlerin sağlanmasında sınıf öğretmenlerine destek olmaları gerektiğini belirtmiş; böylece, kaynaştırma öğrencisinin gereksinim duyduğu eğitim ve öğretim ihtiyacını zorlanmadan, anlaşılır biçimde karşılamasının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırmada, kendileriyle görüşme yapılan normal gelişim gösteren öğrencilere, kaynaştırma öğrenci olan arkadaşlarının kendileriyle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Bunun üzerine, öğrencilerin büyük bir kısmı kaynaştırma öğrencilerinin kendileriyle aynı olanaklara sahip olmaması gerektiğini, yazılı ve sözlülerde onlara sorulan soruların daha kolay olması gerektiğini ve onların seviyelerine uygun düzenlemeler yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin kendileriyle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini, kendilerinin yapabildiklerini kaynaştırma öğrencilerinin de yapabileceğini söylemiştir. Sadece iki öğrenci, emin olmadıklarını, ancak, kendilerine sorulan soruların kaynaştırma öğrencileri tarafından tam olarak yanıtlanamayacağını, zorlanabileceklerini düşündüklerini söylemişlerdir.

Bu bulguya paralel olarak, Batu ve Kırcaali-İftar (2005) da, sınıf öğretmenlerinin rutin olarak yazılı ve sözlü değerlendirmeler yaptıklarını, değerlendirme sonuçlarına göre hangi öğrencilerin hangi konularda başarılı ya da başarısız olduğunu, öğretim materyalinin kaynaştırma öğrencileri için fazla ağır olduğunu görebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, materyal üzerinde bir takım değişiklikler yaparak kaynaştırma öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğini arttırmaları gerektiğini söylemişlerdir.

Eripek (2007), bu bulguyu destekler nitelikte, yazılı sınavlarda sorulan soruların kaynaştırma öğrencisinin rahatlıkla okuyabileceği şekilde olmasının, gerekirse sorular arası daha fazla boşluk bırakılmasının ya da konunun alt basamaklara ayrılarak öğretilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Smith ve diğerleri (2001), yaptıkları bir çalışmada genel eğitim sınıflarında uygulanan eğitim-öğretim programının içeriğinin, kaynaştırma öğrencileri için daha basit biçimde düzenlenmesi gerektiğini; ayrıca, kaynaştırma öğrencileri için belirlenen öğretimsel amaçların daha basit düzeyde tutulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin kendileriyle aynı okula devam ederek onlara yaşamlarında gerekecek bilgi ve becerileri kazanıp

kazanamayacakları sorusuna değişik yanıtlar vermişlerdir. Öğrencilerden bazıları genel eğitim sınıflarında verilen eğitimin kaynaştırma öğrencilerine gerekecek bilgi ve becerileri kazandırmayacağı görüşünde olduklarını söylerlerken; bazıları da, genel eğitim sınıflarında öğrenilen bilgi ve becerilerin kaynaştırma öğrencileri için yeterli düzeyde olduğunu ve okulda toplumsal yaşam kurallarını, insan ilişkilerini öğrenebileceklerini söylemişlerdir. Bazı öğrenciler ise, okulda öğretilen bilgi ve kuralların kaynaştırma öğrencileri tarafından tam olarak anlaşılmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Affleck ve diğerleri (1988) ve Saint-Laurent, Dionne, Giasson, Royer, Simard ve Pierard (1998) kaynaştırma ortamlarıyla ilgili olarak çalışmalar yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçlarında, bu çalışmanın bulgularıyla bağlantılı olarak, kaynaştırma ortamlarının akademik ve sosyal davranışların kazanılmasında etkili olduğu belirtilmiştir (Özmen, 2003; ed. Ataman).

Kendileriyle görüşme yapılan öğrenciler, kaynaştırma öğrencisinin kendilerini ya da öğretmenlerini rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatlerini dağıtan problem davranışlar sergileyip sergilemedikleri konusunda çeşitli yanıtlar vermişlerdir. Öğrencilerin çoğu, kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarının bazen problem davranışlar sergilediklerini, bazen de sergilemediklerini söylemişlerdir. Bazı öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin her zaman problem davranışlar sergilediklerini söylerlerken, üç öğrenci de kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının problem davranışlar sergilemediklerini söylemişlerdir. Bazı öğrenciler sadece kaynaştırma öğrencilerinin değil, normal gelişim gösteren öğrencilerin de problem davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Problem davranışların gerçekleşme sıklığını araştıran çalışma sonuçlarında, her yaş düzeyindeki zihinsel yetersizliği olan bireylerin normal gelişim gösteren bireylere göre daha fazla ve daha ağır problem davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir. Ayrıca, yürütülen çalışmalarda, özür grubunun özelliklerine, incelenen davranışlara ve çalışmanın yürütüldüğü ortamın özelliklerine göre araştırma bulgularının farklılık gösterdiği belirtilmektedir (Erbaş, Kırcaali-İftar ve Tekin, 2004).

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilere problem davranışların sadece kaynaştırma öğrencileri tarafından sergilenip sergilenmediği sorulmuştur. Bunun üzerine öğrencilerin büyük bir kısmı, sadece kaynaştırma öğrencilerinin değil, bazen normal gelişim gösteren arkadaşlarının da problem davranışlar sergilediklerini belirtmiş; birkaç öğrenci normal gelişim gösteren öğrencilerin de problem davranışlar sergilediklerini belirtmiş; hatta bazen, normal gelişim gösteren arkadaşlarının daha fazla problem davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Üç öğrenci problem davranışların yalnızca kaynaştırma öğrencilerinin sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Erbaş ve diğerleri (2004), problem davranışlar zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde görülse de, bu durumun özel eğitimin sorunu olmadığını, normal gelişim gösteren okul çağı çocuklarının %7 ile %30'unun da problem davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın bulgularıyla paralel olarak, problem davranışların yalnızca zihinsel yetersizliği olan öğrenciler tarafından sergilenmediği, normal gelişim gösteren öğrenciler tarafından da sergilendiği ifade edilmektedir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilerden kaynaştırma öğrencilerinin sergiledikleri problem davranışlara örnekler istendiğinde, çeşitli yanıtlar verilmiştir. Bu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğu sınıfta izinsiz konuşmayı örnek vermişlerdir. Normal gelişim gösteren öğrenciler genellikle kaynaştırma öğrencilerinin sınıfta öğretmen ders anlatırken yanında oturan arkadaşlarıyla dikkati dağıtacak şekilde konuştuklarını, bazen kendi kendilerine güldüklerini söylemişlerdir. Bazı öğrenciler, kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlarına ve öğretmenlere karşı kötü sözler söylediklerini ve küfür ettiklerini ifade etmişlerdir. Birkaç öğrenci bazı kaynaştırma öğrencilerinin ise, saldırganlık, vurma, itme gibi davranışlar sergiledikleri söylemiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sergiledikleri diğer problem davranışlara ise, sigara içme, evden kaçmaya teşebbüs etme ve jiletle kollarını kesme şeklinde örnek verilmiştir.

Özyürek (1997), bu çalışmanın bulgularıyla benzer olarak sınıfta kaynaştırma öğrencileri tarafından sergilenen problem davranışlara başka birinin eşyalarını bağırarak

ya da vurarak gasp etme, istemediği bir işten ağlayarak kurtulma, ders sırasında arkadaşlarıyla konuşma, sınıfta koşma şeklinde örnekler vermiştir.

Acar (2000) da, yürüttüğü bir çalışmada, kaynaştırma sınıflarında öğretim yapan sınıf öğretmenlerinin sınıflarında en sık karşılaştıkları problem davranışları incelemiştir. Araştırma sonuçlarında problem davranışlar olarak, öğrencilerin öğretmenin verdiği yönergeleri dikkate almaması, ders sırasında başka şeylerle ilgilenmesi ve verilen etkinliği tamamlamama gibi davranışlar olduğu görülmektedir. Ayrıca, derste gereksiz gülme, hırsızlık yapma, başkalarının eşyalarına zarar verme ve uygun olmayan hareket yapma gibi problem davranışların olduğu da görülmüştür. Acar'ın elde ettiği bu bulgular ile bu araştırmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bulgularının konuyla ilgili varolan alanyazını zenginleştirdiği söylenebilir.

Görüşme yapılan öğrencilere, kaynaştırma öğrencileri tarafından sergilenen problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerin büyük bir bölümü sınıf düzeninin bozulduğu yönünde yanıt vermişlerdir. Bazı öğrenciler sınıfta gürültü çıktığını söylemişler; bazı öğrenciler de derslerin yeterince işlenemediğini ve derslerde geri kaldıklarını ifade etmişlerdir. Sadece bir öğrenci, öğretmenin sözünün dinlenmediğini söylemiştir. Öğrenciler genel olarak, dersin işleniş sırasında tam derse motive oldukları anda, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının yüksek sesle konuştuklarını, bağırdıklarını ve bazen de güldüklerini; dolayısıyla dersin düzeninin bozulduğunu, sınıfta gürültü çıktığını, öğretmenlerin bazen dersi yarıda kestiğini, bazen de problem davranış sergileyen kaynaştırma öğrencisini disiplin kuruluna götürdüğünü söylemişlerdir.

Benzer özelliklerde bir çalışma da, Peterson ve Hittie (2003) tarafından yürütülmüştür. Araştırma bulgularında, kaynaştırma öğrencileri sınıf içerisinde dersin işleniş sırasında problem davranışlar sergilediklerinde, arkadaşlarıyla ilişkilerinin zedelendiği, öğretmenlerin sürekli bu öğrencilerden şikayetçi olduğu, zamanlarının ve enerjilerinin büyük bir bölümünün kaynaştırma öğrencilerinin davranışlarını kontrol etmekle geçtiği ve sınıfta düzenin bozulmasından dolayı tartışmaların ve kavgaların çıktığı belirtilmiştir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilere yaşadıkları problem davranışların nedenlerini nelere bağladıkları sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerin büyük bir kısmı arkadaşlarının kendilerinden farklı olduğunu yanıtını vermişlerdir. Diğer birkaç öğrenci ise, arkadaşlarının ailelerinden yeterince eğitim almadıklarını, arkadaşlarının sınıfta dikkat çekmek istediğini, arkadaşının dikkatinin dağınık olduğunu ve sınıfta işlenen konuları anlamadıkları için canlarının sıkıldığını ve problem çıkarttıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, öğrenciler kaynaştırma öğrencilerinin sergiledikleri problem davranışlara neden olarak anne-baba ayrılığını, aile problemlerini ve kötü arkadaşlıkları göstermişlerdir.

Kuester (2000) tarafından yürütülen bir çalışmada, bu çalışmanın bulgularından farklı bir bulgu elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularında, olumlu öğretmen tutumlarının problem davranışları azalttığı belirtilmiştir. Ayrıca, kaynaştırma öğrencisinin sahip olduğu özür türünün de problem davranış üzerinde etkisinin olduğu ifade edilmiştir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilere öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemelerinin ya da belirlememelerinin problem davranışlar üzerindeki etkileri sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin çoğu öğretmenlerin sınıf içindeki kuralları belirlemelerinin problem davranışlar üzerinde etkili olduğunu, öğretmen disiplinliyse ve sınıf kuralları uygulanıyorsa, sınıfta problem davranış sergileyemediklerini ifade ederlerken, birkaç öğrenci öğretmenin sınıfta koyduğu kurallara kaynaştırma öğrencilerinin uymadığını ve problem davranış sergilediklerini söylemişlerdir. Sadece bir öğrenci, öğretmen sınıfta kural koysa da koymasa da, kaynaştırma öğrencilerinin problem davranış sergilediklerini söylemiştir.

Kendileriyle görüşülen öğrencilere kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Öğrencilerin bir bölümü, kaynaştırma öğrencilerinin derse katılmadıkları için canlarının sıkıldığını ve problem davranış sergilediklerini söylemişler, bazı öğrenciler derse katılmadıkları için dikkat çekmeye çalıştıklarını ifade etmişler, bazıları sınıfta uyduklarını, bazıları dersi dinlemeyip camdan dışarı seyrettiklerini bazıları ders yerine resim yaptıklarını, oyun oynadıklarını

ve bir öğrenci de arkadaşının aile ortamının bozuk olduğunu, ailesinin onunla ilgilenmediğini dolayısıyla derse katılmayıp problem davranış sergilediğini söylemiştir.

Carr ve Durand (1985) tarafından yapılan bir çalışmada, bu çalışmanın bulgularına benzer bulgular elde edilmiştir. Çalışmada, öğrencinin problem davranışı, onun istenmeyen durumdan kaçmak istemesine, dikkat çekmek istemesine ve istediklerini elde etme çabasına bağlanmıştır. Çalışmada, problem davranış öğrencinin kendisine, öğrencinin seviyesine uygun etkinliğin yapılmamasına bağlanmıştır.

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilere, yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileri sorulmuştur. Öğrencilerin birkaçı kaynaştırma öğrencilerinin kendi seviyelerine uygun okullara gitmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler, kaynaştırma öğrenci olan arkadaşlarıyla aynı okulda olmak istediklerini, tenefüslerde birlikte oynamak istediklerini, ancak aynı sınıfta olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğu, öğretmenlerinin onlara daha fazla yardımcı olmaları gerektiğini, konuları onların da anlayabileceği şekilde anlatmaları gerektiğini, anne-babaların da okula sık sık gelip çocuklarının gelişimlerini, durumlarını takip etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. sadece iki öğrenci öğretmenlerinin kaynaştırma arkadaşlarını arka sıralarda değil; ön sıralarda oturtmaları gerektiğini belirtmiştir.

Carpenter ve Schhulz (1995) tarafından yürütülen bir çalışmada, bu araştırma bulgularına benzer nitelikte bulgular elde edilmiştir. Araştırma bulgularında, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine karşı olumlu tutum içinde olmaları ve kaynaştırma ortamını desteklemeleri gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, öğretmenin başarı beklentisiyle kaynaştırma öğrencisinin başarısı birbirine bağlı olduğu araştırma sonuçlarında görülmüştür. Öğretmenin başarı beklentisi yüksekse, öğrencinin başarılı olduğu; öğretmenin başarı beklentisi düşük düzeydeyse, kaynaştırma öğrencisinin de başarısız olduğu ifade edilmiştir.

Kaynaştırma programında öğrenci ile ilgili her konuda karar verme ve onu en yakından tanıyan kişiler olarak ailenin katılımı etkin olarak sağlanmalıdır. Ailenin kaynaştırmaya istekli oluşu kaynaştırma programının başarılı olması için gereklidir. Aileler gerekli

zamanlarda öğretmenlere yardımcı olabilirler. Kaynaştırma programının başarılı olabilmesi için kaynaştırma öğrencilerinin aileleri ile çeşitli etkinlikler düzenlenebilir. Aileler düzenli toplantı yapmak, ailelere bilgilendirici konuşma ve seminer düzenlemek, gerekli aşamalarda ailenin kaynaştırma eğitiminde öğretmene yardımı, çocuktaki gelişmenin aile ile düzenli paylaşımı bu etkinlikler içinde yer alır (www.bafraram.gov/kaynastirma_uygulamaları).

Bu araştırma bulgularında, normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencileriyle aynı sınıfta öğrenim görmek istemedikleri; ancak, arkadaşlık ilişkilerinde fazla sorun yaşamadıkları için, tenefüslerde birlikte oynamak istedikleri görülmektedir. Oysa alanyazın incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin genel eğitim sınıflarında da öğrenebileceği, eğitim programının her öğrenci için uyarlanabilir olduğu, destek eğitim hizmetlerinin sınıf içinde de verilebilecek olduğu, genel eğitim sınıflarında kaynaştırma öğrencilerinin gerçek dünyayı daha iyi anlayabildikleri, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarına katıldıklarında, toplum tarafından daha kolay kabul edildikleri ve toplumun bir üyesi olabildikleri görülmektedir (Bailey ve Winton, 1987; Janzen, 1995; Walther-Thomas ve diğerleri, 2000).

Kendileriyle görüşme yapılan öğrencilere arkadaşlık ilişkilerinde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabilecekleri sorulmuştur. Öğrencilerin çoğu kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarına yardımcı olmaları gerektiğini, anlamadıkları derslerde ve ödevlerinde onlara yardım etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Bazı öğrenciler arkadaşlarıyla kavga etmemeleri gerektiğini, bir sorun varsa konuşarak halletmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin birkaçı, arkadaşlarını dışlamamaları gerektiğini, oyunlarda onları da aralarına almaları gerektiğini; birkaç öğrenci ise, arkadaşlarına sınıf ve okul kurallarını hatırlatmaları gerektiğini söylemişlerdir.

Bu çalışmanın bulgularında, normal gelişim gösteren öğrencilerin problem davranışların çözümüne yönelik verdikleri öneriler, Criss ve diğerleri (2002) tarafından yürütülen araştırmada da desteklenmektedir. Araştırma sonuçlarında, zayıf akran etkileşimlerinin davranış ve duygusal problemleri de beraberinde getirdiği, olumlu akran ilişkilerinin

davranış ve gelişim sorunlarının ortaya çıkmasını engellediği, kaynaştırma ortamında kurulan iyi arkadaşlıkların öğrencilerin duygusal ve davranışsal gelişimlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Laws ve Kelly, 2005).

Garfinkle ve Schwartz (2002) tarafından yapılan bir çalışmada da, bu araştırma bulgularında öğrencilerin önerilerini destekler şekilde, kaynaştırma eğitiminin uygulandığı bir sınıf ortamında öğrencilerin sosyal etkinlik ve serbest zaman etkinliklerinde daha olumlu karan iletişimi kurdukları görülmüştür.

Sonuç olarak, zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerle aynı sınıfta öğrenim gören normal gelişim gösteren öğrencilerin, arkadaşlarıyla problem davranışlar yaşadıkları, bu problem davranışların çözümüne yönelik olarak çaba gösterdikleri ve çeşitli önerilerinin olduğu görülmektedir. Sınıf içerisinde, öğretmenler tarafından yapılacak kaynaştırma öğrencilerinin öğretimine yönelik ufak değişikliklerin kaynaştırma öğrencisinin derse katılımını sağlayacağı; dolayısıyla, dersin işlenişini bozmayacağı ve normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerinin özellikleri hakkında bilgilendirilmesinin de kaynaştırma öğrencilerine yapılacak yardımları arttıracığı düşünülebilir.

5.2. Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular tartışıldıktan sonra, araştırmanın sınırlılıkları şöyle sıralanabilir.

1. Araştırma ilköğretim ikinci kademedeki öğretimlerine devam eden 18 normal gelişim gösteren öğrenciyle yürütülmüştür. Dolayısıyla, bulgular bu öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırma Bursa Osmangazi ilçesindeki iki okulda yürütülmüştür. Dolayısıyla, bulgular bu okullarla sınırlıdır.
3. Araştırma bulguları araştırmada kullanılan görüşme soruları ışığında belirlenmiştir. Dolayısıyla, bulgular bu sorularla sınırlıdır.
4. Araştırmanın güvenilirlik örnekleme % 30 alınarak analiz edilmiştir. Güvenirlik analizinin tüm katılımcılarla yapılması bulguların doğruluğunu güçlendirebilir.

5. Görüşmeler yapılırken ses kaydı yapılmasının öğrencilerin düşüncelerini net bir şekilde ifade etmelerini engellemiş olduğu düşünülebilir.
6. Görüşmelerin yapıldığı okullardaki kaynaştırma ortamının, kaynaştırma öğrencilerinin özür grubunun özelliklerinin ve öğretmenlerin bilgi deneyimlerinin görüşme yapılan öğrencilerin düşüncelerini etkileyebileceği düşünülebilir.

5.3. Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulamaya yönelik ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulabilir.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle aynı sınıfta öğrenim gören normal gelişim gösteren öğrencilere, arkadaşlarının özellikleri ve nasıl davranmaları hakkında bilgi verilmelidir.
2. Kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşmasında ailelerin desteği çok önemlidir. Bu nedenle, sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve yöneticiler tarafından ailelerin okula katılımı sağlanmalı ve eğitim-öğretim süresince destekleri alınmalıdır. Ayrıca, ailelere çocuklarının okulda öğretmenleriyle ya da arkadaşlarıyla yaşadıkları problem davranışlar ve bu problem davranışların çözümüne yönelik bilgi ve destek verilmelidir.
3. Sınıf öğretmenleri özel eğitim, sınıfta kaynaştırma öğrencilerine yönelik uygulayabilecekleri etkinlikler ve problem davranışlarla başa çıkma yolları hakkında bilgilendirilmelidir.
4. Okul ve sınıflar, kaynaştırma öğrencilerinin gereksinimleri doğrultusunda gerekli araç-gereçlerle donatılmalıdır.
5. Okul yöneticileri ve sınıf öğretmenleri kaynaştırma öğrencilerine yönelik olumlu tutum içerisinde olmalı ve normal gelişim gösteren öğrencilere bu yönleriyle örnek olmalılar.
6. Öğretmen yetiştiren programlarda özel eğitim derslerine ağırlık verilmelidir.

7. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasını başarıyla sonuçlandırabilmeleri için, gerek öğretimde, gerek kullanılan araç-gereçlerde, gerekse değerlendirme süreçlerinde uyarlamalar yapmaları gerekmektedir.

5.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Kaynaştırma uygulaması olan okullarda farklı yaş gruplarındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına yönelik görüşlerinin alınması önerilebilir.
2. Eğitilebilir düzeydeki kaynaştırma öğrencilerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin alınması önerilebilir.
3. Kaynaştırma uygulaması yapılan okullarda normal gelişim gösteren öğrencilerin ve öğretmenlerin kaynaştırma öğrencileriyle yaşadıkları problem davranışların çözüm yollarının belirlenmesine yönelik örneklem ve veri toplama açısından daha geniş kapsamlı bir araştırma önerilebilir.
4. Normal gelişim gösteren öğrencilere bilgilendirme yaparak kaynaştırma uygulamasına ilişkin tutum ve görüşlerinin değiştirilmesinin planlandığı deneysel çalışmalar yürütülebilir.
5. Normal gelişim gösteren öğrencilerin bazı kişilik özelliklerine ve bilgi düzeylerine göre tutumlarını inceleyen çalışmalar yürütülebilir.
6. Okullardaki idari personelin, sınıf öğretmenlerinin ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarının normal gelişim gösteren öğrencilerin tutum ve davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesi önerilebilir.
7. Benzer özellikteki bir çalışmanın daha geniş gruplarla ileri istatistik teknikleri kullanılarak yürütülmesi önerilebilir.

EKLER.....	77
EK 1 İzin Belgesi	78
EK 2 Sözleşme	80
EK 3 Görüşme Takvimi	82
EK 4 Görüşme Formu	84
EK 5 Görüşme Kılavuzu	88
EK 6 Görüşme Kodlama Anahtarı.....	90

EK 1

İZİN BELGESİ

T.C.
OSMANGAZİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.16.00.15.326/ 8652
Konu : Tez Çalışmaları.

05 MART 2007

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlçemiz Turgut Yılmazipek Yatırı İlköğretim Bölge Okulu İngilizce Öğretmeni Ceyda TURHAN'ın Tez çalışmalarını sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için, Fatih İlköğretim Okulu ve Bahar Semiha Acar İlköğretim okullarında, ikinci kademede eğitim ve öğretimlerine devam eden normal öğrencilerle, ders saatleri dışında görüşmeler yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir;

Makamlarınızca da uygun görülmesi takdirde Olur' larınıza arz ederim

Mustafa ZEYRİK
İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR
.../03/2007
Sebahattin ÖZTÜRK
Kaymakam

EK 2

SÖZLEŞME

Sevgili Öğrenci,

Öncelikle görüşme için bana zaman ayırmanıza teşekkür ederim.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Özel Eğitim Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Sizinle gerçekleştireceğimiz bu çalışma Yüksek Lisans tezimin verilerini oluşturacağı için önem taşımaktadır.

Bu araştırmayı Kaymakamlık ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden almış olduğum resmi izinle (05 Mart 2007 tarihli ve 326/8652 sayılı) yapıyorum. Bu çalışma, sizin, okulunuzda yürütülmekte olan kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinizi belirlemek, kaynaştırma öğrencileriyle yaşadığınız sorunları saptamak ve bu sorunların çözümüne yönelik görüş ve önerilerinizi almak amacıyla yürütülmektedir. Sizin görüş ve önerileriniz, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Kaynaştırma konusundaki görüş ve önerilerinizi almak için, sizlerle okulunuzda, sizin için uygun olan bir saatte bireysel olarak görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşme sırasında, konuşmamızın akışını bozmamak için teyp kaydı yapmak istiyorum. Ancak, teyp kayıtlarında yer alan görüş ve önerileriniz sadece bilimsel veri olarak kullanılacak; bu veriler grup verisine dönüştürüldükten sonra kayıtlar silinecektir. Eğer isterseniz, araştırma sonuçları size tarafımdan iletilecektir. Ayrıca, görüşmeler sırasında kendi isimleriniz yerine birlikte belirleyeceğimiz kod isimleriniz kullanılacaktır.

Yapacağımız görüşmenin sizin için hiçbir şekilde psikolojik ve fiziksel risk içermediğini, benim sorduğum sorulara cevap vermeniz gerektiğini ve istediğiniz zaman araştırmadan çekilme hakkınız olduğunu bilmenizi isterim.

Görüşmemin kaydını iki araştırmacı dışında kimsenin dinlemeyeceğine ve verdiğiniz bilgilerden dolayı hiçbir şekilde rahatsız edilmeyeceğinize söz veriyorum.

Bu açıklamalar doğrultusunda, sizin bu çalışmaya gönüllü olarak katıldığınızı ve araştırmacı olarak benim de verdiğim sözleri tutacağımı belirten bu sözleşmeyi karşılıklı imzalamamızın uygun olacağını düşünüyorum.

Görüşen

Ceyda TURHAN

Görüşülen

EK 3

GÖRÜŞME TAKVİMİ

OKULU	ÖĞRENCİNİN ADI	GÖRÜŞME TARİHİ
Semiha Acar İ.Ö.O.	Semih	22.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Güler	22.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Melis	22.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Haluk	22.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Altan	22.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Rüveyda	22.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Canan	22.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Hamdi	26.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Betül	26.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Mehmet	26.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Altuğ	26.03.2007
Semiha Acar İ.Ö.O.	Esra	26.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Sinem	29.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Emir	29.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Gizem	29.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Sezgin	29.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Öznur	29.03.2007
Fatih İ.Ö.O.	Sami	29.03.2007

EK 4

GÖRÜŞME FORMU

ÖĞRENCİ KİMLİK BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: _____ **Yaşı:** _____ **Cinsiyeti:** _____
Okulun Adı: _____ **Sınıfı ve Şubesi:** _____
Kaç Yıldır Kaynaştırma Öğrencisiyle Birlikte Öğrenim Görüyor: _____

ARAŞTIRMA SORULARI

1. Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?

Örneğin, arkadaşlarınızın normal sınıflarda eğitim alıyor olmalarını nasıl karşılıyorsunuz?

Onlara ayrı eğitim ortamlarında mı yoksa sizlerle birlikte aynı eğitim ortamlarında mı öğrenim sunulmalı?

2. Sizce, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarınızla aynı dersleri ve aynı konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?

Aynı dersler ve konular yerine farklı dersler ve konular işlemek onların başarısında bir fark yaratır mı?

3. Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşlarınızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

Olanaklardan arkadaşlarınızın sınıfta oturtulduğu yer, nöbet tutma, ders defteri getirme, öğretmenin yazılı ve sözlülerde sordukları sorular, ödevlendirme ve size verilen görevlerin onlara da verilmesi konularını kastediyorum.

4. Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?
5. Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?
6. Arkadaşınızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?

Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?

7. Örneklerde verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?
8. Yaşadığınız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?

Örneğin, arkadaşınızın farklılıkları buna neden olabilir mi?

Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?

9. Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

Örneğin, bu konularda öğretmenin ona daha fazla yol gösterici olması, ailesiyle görüşülerek onların desteği alınması konularında neler düşünüyorsunuz?

11. Siz arkadaşlık ilişkinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?

EK 5

GÖRÜŞME KILAVUZU

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Zihin Engelliler Bölümü'nde yüksek lisans öğrencisiyim. Bugün gerçekleştireceğimiz bu görüşme yüksek lisans tezimin verilerini oluşturacağı için çok önem taşımaktadır.

Bu çalışmamın amacı, sizlerin sınıflarınızda bulunan kaynaştırma öğrencisi arkadaşlarınızla aynı ortamda eğitim görmenize ilişkin görüşlerinizi almak, yaşadığınız sorunları belirlemek ve bu sorunlara ilişkin görüş ve önerileriniz hakkında bilgi almaktır. Bu nedenle, öncelikle size yapacağımız görüşme hakkında açıklayıcı birtakım bilgiler vermek istiyorum.

Görüşme soruları size benim tarafımdan birinci sorudan başlayarak sırasıyla sorulacaktır. Eğer soruda anlayamadığınız bir yer varsa ya da sorunun tekrar sorulmasını istiyorsanız lütfen açıklama yapılmasını isteyiniz. Sorulara vereceğiniz cevapların açık ve anlaşılır olması araştırma için oldukça önem taşımaktadır. Soruları cevaplandırırken arkadaşlarınızla olan ilişkilerinizden örnekler veriniz.

Görüşme sırasında konuşmamızın akıcılığının bozulmaması ve konuşma hızında kayıt tutamayacağımdan, teyp kaydı yapmak istiyorum. Sizce de bir sakıncası yoksa bu sözleşmeyi okuyarak imzalamanızı rica ediyorum (sözleşme verilerek öğrencinin okuyup imzalaması beklenir). Görüşmede isminizin kullanılmamasını istiyorsanız lütfen kendinize bir kod isim bulunuz (Öğrencinin kod isim vermesi beklenir, bir kod isim vermişse teybe kaydedilir. Bir kod isim vermemişse kendi ismi teybe kaydedilir).

Tüm bu açıklamalardan sonra görüşülen öğrenciye ait kimlik bilgileri kendisine sorularak doldurulur.

EK 6

GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI

Görüşme No:

Bu anahtar, her bir görüşme formunu değerlendirmenizi kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Her bir soruya ilişkin açıklamaları okuyarak katılımcıların vermiş oldukları yanıtları sınıflamaya çalışınız. Kodlamaları ilgili seçenekleri yuvarlak içine alarak yapınız.

Ceyda Turhan

1. Kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı sınıfta öğrenim görmekle ilgili olarak düşünceleriniz nelerdir?
  - a) “Olumlu düşünüyorum, birlikte öğrenim görmekten memnunum, onlar da bizimle birlikte eğitim görmeliler” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
  - b) “Kararsızım, kaynaştırma öğrencileriyle aynı sınıfta öğrenim görmek istediğimden emin değilim” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
  - c) “Olumsuz düşünüyorum, birlikte öğrenim görmemeliyiz, onlar için ayrı eğitim ortamları düzenlenmeli” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

2. Sizce kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşınızla aynı dersleri ve konuları işlemek onun başarısını nasıl etkiliyor?
  - a) “Sınıfta işlenen konuların onların seviyesine uygun olduğunu düşünüyorum, bizim yapabildiğimiz dersleri onların da yapabileceklerini düşünüyorum, sınıfta işlenen konuları başarabileceklerini düşünüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
  - b) “Sınıfta işlenen bazı konuların onlar için uygun olduğunu, bazılarının da uygun olmadığını düşünüyorum, onların bazı derslerde zorlandıklarını, bazı derslerde de zorlanmadıklarını görüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
  - c) “Sınıfta işlenen konuların onlar için zor olduğunu düşünüyorum, onlara daha basit konular öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum, buradaki

konuları onların başaramadığını düşünüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

3. Kaynaştırma eğitimi alan arkadaşımızın sizinle aynı olanaklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

- a) “Evet düşünüyorum, bize verilen ödev, görev ve sorumluluklar onlara da verilmeli, yazılılarda bize sorulan sorular onlara da sorulmalı, bizim yapabildiklerimizi onlar da yapabilir” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Kısmen, emin değilim, onlar bizim yapabildiğimiz her şeyi yapamazlar, ödevlerde zorlanabilirler, yazılı ve sözlü sorularının hepsini cevaplayamayabilirler” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Hayır düşünmüyorum, bizim yaptığımız ödevleri, yazılı ve sözlü sorularını onlar yapamazlar, onlar için seviyelerine uygun gerekli düzenlemeler yapılmalı” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

4. Kaynaştırma öğrencisinin sizin devam ettiğiniz okula devam ederek yaşamında gerekecek bilgi ve becerileri örneğin, insan ilişkileri, toplumsal yaşama katılım, vatandaşlık bilgisi kazanabileceğini düşünüyor musunuz?

- a) “Evet düşünüyorum, okulda öğrenilen bilgiler onlar için yeterli düzeydedir, burada insanlarla nasıl ilişki kurulacağını, vatandaşlık bilgilerini ve toplumsal yaşam kurallarını öğrendiklerini düşünüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Emin değilim, okulda öğretilen kuralların, vatandaşlık bilgisinin, insan ilişkilerinin onlar tarafından tam olarak anlaşıldığını düşünmüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Hayır düşünmüyorum, genel eğitim sınıflarında verilen eğitimin kaynaştırma öğrencilerine gerekli bilgi ve becerileri, toplumsal yaşama katılımı, vatandaşlık bilgisini kazandırabileceğini düşünmüyorum” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

5. I) Kaynaştırma öğrencisi arkadaşınız sizi ve öğretmeninizi rahatsız eden, dersin işlenişi sırasında dikkatinizi dağıtan problem davranışlar örneğin, nedensiz yere bağırma, sınıfta gezinme, saldırganlık sergiliyor mu?

- a) “Evet, dikkatimizi dağıtan, dersin işlenişini bozan problem davranışlar her zaman sergiliyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Bazen problem davranışlar sergiliyor, bazen de sergilemiyor, belli olmuyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Hayır arkadaşımız problem davranış sergilemiyor, dikkat dağıtmıyor, dersin işlenişini bozmuyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

II) Bu tür sorunlu davranışlar sadece kaynaştırma öğrencisi tarafından mı sergileniyor?

- a) “Evet, sadece kaynaştırma öğrencileri problem davranışlar sergiliyorlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Sadece kaynaştırma öğrencileri değil, bazen diğer arkadaşlarımız da bu tür problem davranışlar sergiliyorlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Hayır, diğer arkadaşlarımız da kaynaştırma öğrencileri kadar problem davranışlar sergiliyorlar; bazen normal arkadaşlarımız kaynaştırma öğrencilerinden daha fazla problem davranışlar sergiliyorlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

6. Arkadaşlarınızın sergilediği bu problem davranışlara örnek verir misiniz?

- a) “Parmak kaldırmadan izinsiz konuşma” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Yerinde oturmama” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Sınıfta gezinme” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Öğretmenin izni olmadan dışarı çıkma” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- e) “Kapıyı çalmadan içeri girme” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- f) “Kötü sözler söyleme” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

- g) “Arkadaşlarını rahatsız etme (saldırganlık, vurma, itme, tükürme)”
yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- h) Diğer.....

7. Örneklerde verdiğiniz bu problem davranışların sınıf disiplini üzerindeki etkileri neler olabilir?

- a) “Dersin düzeni bozuluyor, dersin işlenişi bozuluyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Sınıfta gürültü çıkıyor, dersin işlenişi için gerekli olan sessizlik bozuluyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Ders yeterince işlenemiyor ve biz de derslerde geri kalıyoruz” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Öğretmenin sözü dinlenmiyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

8. I) Yaşadığınız problem davranışların nedenlerini neye bağlıyorsunuz?

- a) “Arkadaşımız bizden farklı olduğu için, zihinsel yetersizliği olduğu için” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Ailesinden eğitim almadığı için” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Arkadaşımız dikkat çekmek istediği için” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Arkadaşımızın dikkati dağınık olduğu için” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- e) “Sınıftaki konuları anlamadığı için canı sıkılıyor ve sorun yaratıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- f) “Okula gelmek istemediği için sorun yaratıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- g) “Dersler arkadaşlarımıza çok uzun geliyor ve belli bir süreden sonra dikkatleri dağılıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- h) Diğer.....

II) Öğretmenlerin sınıf içi kuralları belirlemesi ya da belirlememesi bu davranışları etkiler mi?

- a) “Evet etkiler, öğretmen çok disiplinliyse, sınıf kuralları uygulanıyorsa sınıfta yaramazlık yapamıyorlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Kararsızım, belli olmuyor, bazen öğretmeni dinliyorlar, bazen de dinlemiyorlar; sınıf kurallarını bazen dikkate alıyorlar, bazen de almıyorlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Hayır, etkilemiyor. Öğretmen ne kadar disiplinli olursa olsun, ne kadar kural koyarsa koysun arkadaşlarımızın davranışları değişmiyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

9. Kaynaştırma öğrencisi arkadaşımızın derse katılım ve öğrenme konusundaki yetersizliklerinin bu problem davranışlar üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?

- a) “Derse katılmadığı için canı sıkılıyor ve sınıfta problem yaratıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Derse katılmadığı için sınıfta sorun yaratarak dikkat çekmeye çalışıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Sınıfta ders işleyemeyince bizi rahatsız ediyor, bize kağıt, silgi parçası atıyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Sınıfta uyuyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- e) “Dersi dinlemeyip camdan dışarısını seyrediyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- f) “Ders yerine başka şeylerle ilgileniyor, örneğin resim yapıyor, oyun oynuyor” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- g) Diğer.....

10. Yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

- a) “Kendi seviyelerine uygun bir okula gitmeliler” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Bizim okulumuzda farklı olan arkadaşlarımız için ayrı bir sınıf açılmalı, çünkü derslerimizi anlamıyorlar ama tenefüste beraber oynayabiliyoruz” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.

- c) “Öğretmenlerimiz onlara daha fazla yardımcı olmalı, konuları onların da anlayabileceği şekilde anlatmalılar, ek araç gereç kullanmalılar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Anne-babaları okula daha fazla gelmeli, çocuklarının durumlarını takip etmeliler” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- e) “Öğretmenlerimiz onları arka sıralara değil de daha ön sıralara oturtmalılar, böylece arkadaşlarımız dersleri hem daha yakından takip edebilirler, hem de öğretmenlerimize yakın olunca fazla sorun çıkaramazlar” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- f) Diğer.....

11. Siz arkadaşlık ilişkinizde problem davranışların ortaya çıkmasını önlemek ya da eğer zaten problem davranışlar varsa azaltmak için neler yapabileceğiniz hakkında neler düşünüyorsunuz?

- a) “Arkadaşlarımıza yardımcı olmalıyız, anlamadıkları derslerde onlara yardım etmeliyiz, ödevlerine yardımcı olmalıyız” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- b) “Arkadaşlarımızla kavga etmemeliyiz, bir sorun varsa bağırarak yerine onları sakince uyarmalıyız” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- c) “Diğer sınıflardan onlarla kavga eden olursa arkadaşlarımızı savunmalıyız” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- d) “Arkadaşlarımıza okul ve sınıf kurallarını hatırlatmalıyız” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- e) “Bahçede oyun oynarken onları da aramıza almalıyız, oyunlarda onları dışlamamalıyız” yanıtları bu seçenekte toplanmalıdır.
- f) Diğer.....

KAYNAKÇA

- Acar, Ç. (2000). Zihin özürlü çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlarla ilgili görüş ve önerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçamete, G., Gürgür, H. & Kış, A. (2002). Kaynaştırma programlarına yerleştirilmiş özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma güçlükleri. XII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde Sunulan bildiri.
- Alsheikh, N. & Elhoweris, H. (2004). Teachers' attitudes toward inclusion. New York Özel Gereksinimli Çocuklar Konseyi'nde sunulmuş bildiri.
- Arseven, A. (2001). *Alan araştırma yöntemi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arun, Ö. & Tufani İ. (2006). Türkiye özürlüler araştırması. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu. <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/ilerianaliz.doc>
- Bailey, D. & Winton, P. (1987). Stability and change in parents' expectations about mainstreaming. *Topics in Early Childhood Special Education*, 7, 73-88.
- Batu, S. (1998). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaşturmaya ilişkin görüş ve önerileri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batu, S. & Kırcaali-İftar, G. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Carr, E. & Durand, M. (1985). Reducing behaviour problems through functional communication training. *Journal of Applied Behaviour Analysis*, 18, 111-126.
- Cavkaytar, A. (1999). *Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çevik, T. & Göksu, T. İ. (2004). Özel Eğitime Giriş. <http://www.zicev.org.tr/bilgiler:kaynastirma>
- Duhaney, G. L. & Salend, S. (2000). Parental perceptions of inclusive educational placements. *Remedial and Special Education*, 21, 121-128.
- Elkins, J., Kraayenoord, C.E., & Jobling, A. (2003). Parents' attitudes to inclusion of their children with special needs. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 3, 122-129.

- Erbaş, D., Kırcaali-İftar, G. & Tekin-İftar, E. (2004). *İşlevsel değerlendirme davranış sorunlarıyla başa çıkma ve uygun davranışlar kazanma süreci*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Erhard, R. & Umansky, T. (2005). School counsellors' involvement in the process of inclusion in Israel. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52, 175-194.
- Eripek, S. (2007). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2005). *Zeka geriliği*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Eripek, S. (2001). *Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitime giriş*. (11. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Eripek, S. (1996). *Zihinsel engelli çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Akt. Cavkaytar, A. (1999). *Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Fiscus, M., & Mandell, C.J. (1997). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. İngilizce'den çevirenler: Günayer-Şenel, H. & Tekin, E. Akçamete, G. (edt.). Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Garfinkle, A., & Schwartz, I. S. (2002). Peer imitation: Increasing social interactions in children with autism and other developmental disabilities in inclusive preschool. *Topics in Early Childhood*, 22, 26-39.
- Gay, L. R. (1987). *Educational research competencies for analysis and application*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Gottlieb, J. (1996). Attitudes of public school parents toward mainstreaming. *Journal of Instructional Psychology*, 23, 257-264.
- Gurin, 1999; Gurin ve diğerleri, 2002; Hurtado, 2005; Smith, 1997. The educational benefits of inclusion. Akt. <http://inclusion.uwe.ac.uk/csie/csiefaqs.htm>
- Halvorsen, A., & Neary, T. (2001). *Building inclusive schools, tools and strategies for success*. Toronto, ON: Allyn and Bacon Publishing.
- Humphrey, A. (2006). How to understand special education. <http://www.howtodothings.com/education/a3829-how-to-understand-special-education>.

- Janzen, L., Wilgosh L., & McDonald, L. (1995). Experiences of classroom teachers integrating students with moderate and severe disabilities. *Developmental Disabilities Bulletin*, 23.
- Jobe, D. (1996). Teachers attitudes toward inclusion of students with disabilities into regular classrooms.
http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3673/is_1996/ai_n/8744667/print.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavale, K. (2002). Mainstreaming to full inclusion: From orthogenesis to pathogenesis of an idea. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49, 201-214.
- Kırcaali-İftar, G. (2003). Bilimsel araştırma yöntemleri dersi yayımlanmamış ders notları. Anadolu Üniversitesi.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. S. Eripek (Edt). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kuester, M. V. (2000). 10 years on: Have teacher attitudes toward the inclusion of students with disabilities changed?
http://www.isec2000.org.uk/abstracts/papers_k/kuester
- Laws, G. & Kelly, E. (2005). The attitudes and friendship intentions of children in United Kingdom mainstream schools towards peers with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52, 79-99.
- Mastropieri, M., & Scruggs, T. (2000). The inclusive classroom strategies for effective instruction. Merrill.
- Akt. Sucuoğlu, B & Kargın, T. (2006). İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- McDougall, J., DeWit, D., King, G., Miller, L.T., & Killip, S. (2004). High school aged youths' attitudes toward their peers with disabilities: The role of school and student interpersonal factors. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51, 287-313.
- Nowicki, E., & Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49, 243-265.

- Öncül, N. (2003). Kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okuluna devam eden zihin özürlü öğrencinin bulunduğu sınıfta normal çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2006). Resmi Gazete. 26184. <http://tkb.meb.gov.tr/yonetmelik>
- Özmen, G. R. (2003). Kaynaştırma ortamlarında öğretimsel düzenlemeler. A. Ataman (Edt.) *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Özyürek, M. (1997). *Sınıfta davranış yönetimi uygulamalı davranış analizi 2*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Peker, S., & Şahbaz, Ü. Otizm'de ilk adımlar. <http://www.autism-tr.org/kaynastirma>.
- Peltier, G. (1997). The effect of inclusion on nondisabled children: A review of the research. *Contemporary Education*, 68, 234-238.
- Peterson, M., & Hittie, M.M. (2003). *Inclusive setting creating effective schools for all learners*. Boston: Library and Congress Cataloging Publishing.
- Proctor, R. & Niemeyer, J. (2001). Preservice teacher beliefs about inclusion. *Journal of Early Intervention*, 24, 55-66.
- Rogers, J. (1993). The inclusion revolution. *Phi Delta Kappa Research Bulletin*, 11, 1-7.
- Salend, S. (1998). *Effective mainstreaming, creating inclusive classrooms*. Merrill. Akt. Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Sarı, H. (2002). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili öneriler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sharpe, M. (1994). Effects of inclusion on the academic performance of classmates without disabilities: A preliminary study. *Remedial and Special Education*, 15, 281-287.
- Smith, T.E.C., Polloway, E.A., Patton, J.R., & Dowdy, C.A. (2001). *Teaching students with special needs in inclusive settings*. Boston: Allyn and Bacon.
- Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.

- Swiderek, B. (1997). Find more like this inclusion- making it work (Middle school). *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 41, 234-235.
- Şahbaz, Ü. (2007). Normal öğrencilerin kaynaştırma sınıflarına devam eden engelli öğrenciler hakkında bilgilendirilmelerinin engellilerin sosyal kabul düzeylerine etkisi. *Eurisian Journal of Educational Research*, 26, 199-208.
- Şahbaz, Ü. (2003). Kaynaştırma sınıflarına devam eden zihin engelli öğrencilerin sosyal kabul düzeylerinin belirlenmesi. XIII. Ulusal Özel Eğitim Kongresinde Sunulan Bildiri.
- Tekin, E. (1994). The effects of exposure to information techniques on forth grade children's social acceptance level of exceptionality. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turnbull, A., Turnbull, R., Shank, M., & Smith, S. (2004). *Exceptional lives: special education in today's schools*. (Fourth edition). New Jersey: Pearson Education.
- Uysal, A. (1995). Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vuran, S. (2005). The sociometric status of students with disabilities in elementary level integration classes in Turkey. *Eurisian Journal of Educational Research*, 18, 217-235.
- Walther-Thomas, C., Korinek, L., McLaughlin, V.L., & Williams, B.T. (1999). *Collaboration for inclusive education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Westling, D. & Fox, L. (2000). Teaching students with severe disabilities. http://en.wikipedia.org/wiki/inclusive_classroom
- http://www.bafraram.gov/kaynastirma_uygulamaları.
- <http://www.campusschool.dsu.edu/resourceroom/inclusion.htm>
- <http://www.karsiyakaram.gov.tr>.
- http://www.ozida.gov.tr/mevzuat/ozel_egitimhizmetleri.
- <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/kargin>.
- <http://orgm.meb.gov.tr/mevzuat/genelgeler/kaynastirmauygulamaları.htm>